

**MODERN VE GELENEKÇİ BAZI YAZARLARIN HİSSÎ MUCİZELERE YAKLAŞIMI
THE APPROACH OF SOME MODERN AND TRADITIONAL WRITERS
TO FEEL MIRACLES**

Soner AKPINAR

Doktora Öğrencisi

soner.akpinar78@gmail.com

ORCID: 0000-0001-6157-1630

Öz

Bu çalışmada, modern ve geleneksel görüşe sahip bazı yazarların Hz. Muhammed'e (s.a.v) izafe edilen hissî mucizelere yaklaşımı ele alınmıştır. Bu çalışma ile amacımız modern ve geleneksel bakışa sahip bazı yazarların mucize konusundaki görüşlerini karşılaştırmalı olarak ortaya koymaktır. Literatür taraması yapılan bu çalışma kapsamında; öncelikle mucizenin tarifine ve özelliklerine, Kur'an'da mucize kavramının ele alınışına, Hz. Muhammed'e (s.a.v) önceki peygamberlerde olduğu gibi hissî mucizeler verilir verilmeyeceğine, verilmemişse nedenlerine değinilmiştir. Ardından Hz. Muhammed'in (s.a.v) hayatında gösterdiğine inanılan mucizelerin mahiyeti ve imkânı, peygamberliğe delil olarak gösterilip gösterilemeyeceği ve hayatında mucizelerin vukû bulup bulmadığı meseleleriyle ilgili mucize rivâyetlerine yönelik yaklaşım tarzları, özellikle felsefecilerin bakış açısı, modern ve geleneksel anlayış çerçevesinde ele alınmıştır. Mucizelerle ilgili rivâyetlerin modern ve geleneksel bakışla ele alındığı bu çalışma, mucize konusunda modern ve geleneksel anlayışın bir kıyaslamasının yapılması ve sonraki dönemlerde Hz. Muhammed (s.a.v) hakkında ortaya konulmuş olumsuz peygamber algısının anlaşılmasına katkı sağlaması açısından önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Muhammed, Mucize, Modern, Geleneksel, Yaklaşım.

Abstract

In this study, some writers with modern and traditional views, His approach to the emotional miracles attributed to Muhammad) is discussed. Our aim is to present comparatively the views of some modern and traditional writers on miracles with this study. Within the scope of this study, which is a literature review; first of all, the description and characteristics of the miracle, the handling of the concept of miracle in the Qur'an, It has been mentioned whether emotional miracles were given to the Prophet Muhammad as in the previous prophets, and if they were not, the reasons were mentioned. Then the approaches to miracle narrations about the nature and possibility of the miracles believed to have been shown in the life of the Prophet Muhammad, whether they can be shown as evidence for prophethood and whether miracles took place in his life, are discussed within the framework of modern and traditional understanding, especially from the point of view of philosophers. This study, in which the rumors about miracles are handled with a modern and traditional perspective, a comparison of the modern and traditional understanding of miracles and the next period of and it is important in terms of contributing to the understanding of the negative perception of the prophet about the Prophet Muhammad.

Keywords: Muhammad, Miracle, Modern, Traditional, Approach

Giriş

Her toplumda öne çıkmış ve yaşantılarıyla insanlara model olmuş önemli şahsiyetler hakkında vefatlarının ardından çoğu zaman doğru veya yanlış olmasına bakılmaksızın hikâyeler anlatıldığı gerçeği önemli bir tarihi olgu olarak karşımızda durmaktadır. Genellikle yazıya geçirilmemiş bu hikâyeler, sözlü gelenekte nesilden nesile aktarılırken sevgi ve saygı, özlem ve övgü gibi nedenlerle sonradan ortaya konulmuş yeni rivâyetler sonucunda, başlangıçtaki ilk halinden uzaklaşarak zamanla mitoloji haline dönüşmüştür. İslam tarihinde Hz. Muhammed'in (s.a.v) hayatı hem peygamber hem de insan olması nedeniyle çok sayıda araştırmaya konu olmuştur. Fakat O'nun hayatı ile ilgili çoğu kaynakta öne çıkan anlatımlarda bazen aşırıya gidildiği görülmektedir. Bunun en önemli nedeni Peygamber ve sahâbe sonrası gelen her neslin öncelikle Peygamber dönemine şahit olmamaları yanında, o dönemden kendi zamanlarına kadar geçen süreçte katlanarak kendilerine ulaşmış bir bilgi mirasına göre şekillenmiş peygamber tasavvuruna sahip olmalarıdır. Beşer üstü peygamber algısının meydana gelmesinde İslam toplumunun farklı ırklar ve kültürlerle kaynaşmasının önemli sonuçları olmuştur; çünkü Müslümanların Peygamber algısı ister istemez başta İran, Hint vb. kültürlerdeki mitolojik anlatımdan etkilenmiştir. Bu hususla bağlantılı olarak Hz. Peygamber'in hayatı ile ilgili Kelâm tartışmalarında öne çıkan konulardan biri de Hz. Muhammed'in (s.a.v) hayatı anlatılırken O'nun "İsmet" ve "Nübüvvet" sıfatlarını vahyin indirildiği zamanla başlatmak yerine doğumuyla başladığını ispat etmek çabası olmuştur. Peygamber olmadan önce gösterilen olağanüstülükler (irhâsât) olarak değerlendirilirken bazı kitaplarda mucize olarak ifade edilmiştir. Bu yanlış anlaşılma ile birlikte Hz. Muhammed'in (s.a.v) hayatında çok sayıda mucizenin daha onun doğumuyla başladığına dair deliller üzerinde çalışılmıştır.¹ Bu noktada olağanüstü deliller ortaya koyma çabasında mucize kavramını ele almak gerekmektedir.

1. Mucizenin Tanımı ve Özellikleri

Mucize kelimesi Arapça kaynaklı bir kelime olup "a-c-z" terkibinden türetilmiştir² ve sözcük karşılığı çaresiz bırakmaktır. Mucize insanların daha önceden deneyim sahibi olmadıkları gibi açıklayamadıkları, yani açıklamasında acze düştükleri olaylar veya olgular için kullanılmaktadır. Dini bir terim olarak mucize, peygamberlik iddiasında bulunan birinin iddiasını kanıtlamak amacıyla meydana getirdiği olağanüstü olay³ ya da peygamberlik iddiasında bulunan kimsenin elinde, inanmayanlara karşı çıkarken kendisini doğrular şekilde başkalarının benzerini yapamadığı olağanüstü bir şeyin⁴ ortaya çıkması olarak tanımlanmıştır.⁵ Bir olay veya olgunun mucize sayılabilmesi için 'ilahî Kudret'in müdahalesi, insanoğlu tarafından tam olarak anlaşılamayacak bir güç olması ve insanın sınırlarını aşması ge-

¹ Bünyamin Erul, *Siret Tedkikleri* (Ankara: Otto Yayınları, 2013), 15-16.

² İbn Manzûr, Ebû'l-Fazl Muhammed b. Mükerrrem b. Ali el-Ensârî, *Lisânü'l-Arab* (Beyrut: Dâru's-Sadr, 1414), 13/369.

³ H. İbrahim Bulut, "Mucize", *Diyanet İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2005), 30/350.

⁴ el-Bağdâdî, Ebû Mansûr Abdulkâhîr b. Tâhîr et-Temîmî, *el-Fark beyne'l-Firak ve Beyânü'l-Firkati'n-Nâciye* (Beyrut: Daru'l-Ma'rife, 1977), 1/333-334.

⁵ Hikmet Zeyveli, "Kur'an ve Kur'an Dışı İslami Rivayetlerde Mucize", *Din Dilinde Mucize* (İstanbul: Kuran Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2015), 105.

rekmedir. İnsanların yapabilecekleri şeyleri yapmakta çaresiz kalmaları mucize olarak görülmemektedir.⁶ Mucize dediğimiz şey, insan gücünü aşan olayların bir başka 'Kudret'in müdahalesi ile gerçekleşmesidir. Meselâ Hz. Musa'nın Kızıldeniz'i açması Tanrı müdahalesi ile söz konusu olmaktadır.⁷ Bununla birlikte başlangıçta ilk defa yaşanan harikulade bir olay sık sık tekrarlanır ve benimsenmeye başlanırsa olağanüstü gibi görülen bu olay, yani mucize olarak algılanan bu olgu, nedeni ve sonucu ortaya konularak keşfedilmiş yeni bir doğa kanunu olarak onaylanıp kaydedilir. Öyleyse harikulade olarak görülen ve bütün korku vericiliğine rağmen açıklanabilir bir olay, olağan bir kural haline gelir, mucize sayılmaz.⁸

Kelamcılar, mucizenin özelliklerini şu şekilde sıralamıştır:

1) Mucize sadece peygamberlere mahsustur. Peygamberlik iddiasında bulunanlar mucizeyi gösterecektir. Sıradan insanların gösterdikleri olağanüstülükler mucize denmez.

2) Mucizede bir meydan okuma vardır ve bu şarttır. Kelamcılar ara sıra peygamber ile gerçekleştirilen bazı olağanüstü olayları mucize olarak görmezler.

3) Peygamberliğe hazırlama anlamında, peygamber olmadan önce gösterilen olağanüstülükler (irhâsât) olarak adlandırılmıştır.

4) Mucizenin olağanüstü olması yanında diğer insanların onu yapmaya gücünün yetmemesi gereklidir. Bu nedenle mucizeyi yapan veya yaratan peygamberin kendisi değil Allah'tır.

5) Mucize peygamberi doğrular nitelikte olmalıdır.⁹

2. Kur'an'da Mucize Kavramı

Kur'an'da mucize kavramına bakıldığında, mucize kelimesi kullanılmayıp yerine "âyet" (el-Bakara 2/118; Tâhâ 20/133; el-En'âm 6/37; er-Ra'd 13/7, 27; el-Ankebût 29/50) kelimesinin kullanıldığı görülür. Âyet kavramı Kur'an'ın cümlelerini ifade ettiği gibi, harikulade olsun veya olmasın her çeşit tabiat olayını da ifade etmektedir. Kuran'da müşriklerin peygamberden talep ettikleri mucize beklentileri "âyet" kelimesi ile karşılık bulmaktadır.¹⁰ Müfessirler mucize karşılığında yorumladıkları âyetleri, diğer âyetlerle karıştırmamak için bunlara "hissî âyetler" demişlerdir.

Peygambere izafe edilen hissî mucizelere gelince, Hz. Muhammed'e (s.a.v) mucize verilip verilmediği hususu tartışmalıdır. Buradaki mesele Kur'an ve Sünnet üzerinden yaklaşımdır. Bu hususta asıl kaynak Kur'an olmalıdır. Çünkü mucize imani bir konudur. Diğer yandan hissî mucizeleri ele alan ve sünnet boyutundan değerlendiren çok sayıda eser yazılmıştır. Bu eserlerde mucizenin Sünnet boyutunda değerlendirmesi yapılırken hadisler boyutu daha ön planda tutulup aktarılmış, Kur'an açısından değerlendirmesi ihmal edilmiş, Kur'an ana kaynak olması

⁶ Salih Sabri Yavuz, *İslam Düşüncesinde Nübüvvet* (İstanbul: İnsan Yayınları, 2000), 176.

⁷ Ömer Faruk Harman, "Antik İnanç ve Kültürlerde Mucize", *Din Dilinde Mucize* (İstanbul: Kuran Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2015), 47-48.

⁸ Zeyveli, "Kur'an ve Kur'an Dışı İslamî Rivayetlerde Mucize", 107.

⁹ Hasan Aydın, "Gazzâlî ve İbn Rüşd'e Göre Mucize", *Kelâm Araştırmaları Dergisi* 6/2 (2008), 122-123.

¹⁰ Adnan Demircan, "İslam Tarihinin İlk Üç Asrında Mucize Algısı Üzerine Bazı Değerlendirmeler", *Din Dilinde Mucize* (İstanbul: Kuran Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2015), 181.

gerekirken ikinci kaynak muamelesi görmüştür.¹¹ Hadis kitaplarında Hz. Muhammed'in (s.a.v), "*Bana verilen mucize ise Allah'ın gönderdiği vahiyden ibarettir*"¹² buyurmasına rağmen hissî mucizelerin daha çok ön plana çıkarılmaya çalışıldığı görülmüştür. Kur'an'da Allah'a ortak koşanların istedikleri mucizeler konusunda olumsuz bir tavır sergilenmiş, istekleri hep karşılıksız bırakılmış, Peygamberin beşer yönüne vurgu yapılmış, mucizelerin ancak Allah katından olduğu ısrarla vurgulanmıştır. "*Dediler ki ona Rabbinden âyetler indirilmeli değil miydi? Deki, âyetler yalnızca Allah'ın katındadır. Ben ise ancak apaçık bir uyarıcıyım*" (el-Ankebût 29/50) âyeti bu durumu açıklamaktadır. Kur'an'ı Kerim'de müşriklerin mucize istekleri ölçsüz ve gerçekçi görülmeyerek reddedilmiştir. "*Biz onlara melekler göndermiş olsaydık ve ölümler kendileri ile konuşsaydı ve her şeyi karşılıklarına çıkarıp önlerinde bir araya toplamış olsaydık bile, Allah dilemediği sürece yine inanmazlardı. Ama Onların çoğu (bundan) tamamen habersizdir*" (el-En'âm 6/111) âyetinde olduğu gibi pek çok âyette hissî âyetlerin yani mucizelerin kastedildiği açıktır ve müfessirler de böylece anlamıştır.

Mucize algısının şekillenmesinde bu konu hakkında Kur'an'da geçen âyetlerin önemli bir yeri vardır. Kur'an'da geçen bir kısım âyetlerde, Hz. Muhammed'den (s.a.v) önce gelmiş bazı peygamberlere destek mahiyetinde inanmayanlara karşı meydan okumaya bağlı olarak olağanüstü olaylara yer verildiği, bazı peygamberlerin de herhangi bir meydan okuma niyeti olmadan olağan üstü olaylar ile desteklendiği haber verilmektedir. Hatta peygamber olmayan bazı kimseler hakkında da olağanüstü olayların anlatıldığı görülmektedir. Bununla birlikte Kur'an'da haber verilen olağanüstü olayların gerçek anlamı ilk bakışta bu şekilde yorumlanmaya uygun olsa bile değerlendirmelerimizin kültürel birikimden ayrı olması pek de olanaklı değildir. Neticede neden ve sonuçlara dayalı bir takım olayların farklı okumalara tabi tutularak yorumlandığı ve bu nedenle bazılarında göre mucizevi bir olgu olarak görülen bir olayın bazılarında göre mucize olarak değerlendirilmediği görülmektedir.¹³ Örneğin modern dönem yazarlarından birisi olan Balcı; Bedir savaşı ile ilgili anlatılan rivâyetlerin Kur'an'da geçen âyetlere ters düşebilecek içerikle sunulmuş birinci elden kaynağa dayanmayan rivâyetler olduğunu, bu tür rivâyetlere kuşku ile bakıldığını, müfessirlerce ele alınırken mantıksal kurgudan uzak bir şekilde, Kur'an'a uygun olup olmadığına bakılmaksızın incelendiğini ifade etmektedir. Ona göre "*O zaman katından bir güven olmak üzere sizi hafif bir uykuya daldırıyordu; sizi temizlemek, şeytanın pisliğini (verdiği vesveseyi) sizden gidermek, kalplerinizi birbirine bağlamak ve savaşta sebat ettirmek için üzerinize gökten bir su (yağmur) indiriyordu*" (el-Enfâl, 8/11) âyeti daha sonraları Allah'ın Bedir Savaşına müdahalesi olarak yorumlanmıştır. Bu nedenle ayette zikredilen Müslümanların korkularının yatışması için hafif bir uykuya daldırılması, yağmurun yağması, meleklerle yardım vaadi gibi hususlar olağanüstü birer durum olarak görülmüştür.

¹¹ Adil Bebek, "Kelam Literatürü Işığında Mucize ve Hz. Muhammed'e Nispet Edilen Hissî Mucizelerin Değerlendirilmesi", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18 (2000), 121-128.

¹² Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail (ö. 256/870), *el-Câmiu's-Sahîh* (Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1986), I-VII, "Fedailü'l-Kur'an", 1; Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî (ö. 241/855), *el-Müsned*, thk. Ahmed Muhammed Şâkir (Mısır: Daru'l-Maârif, 1949), 2/341.

¹³ Demircan, "İslam Tarihinin İlk Üç Asrında Mucize Algısı Üzerine Bazı Değerlendirmeler", 181.

Bununla birlikte yazara göre bu yardımların her birisi manevi boyutlu olup Müslümanları yüreklendirmeye yönelik bir mahiyet arz etmektedir. Ancak ayetlerde sadece belirli yardımlarla ilgili bilgiler verilmiştir. Sonradan yazılan eserlerde bu konudaki rivâyetler nakledilirken birtakım eklemeler yapılmış [Resulün düşmanın üzerine bir avuç kum atması gibi] ve farklı bir şekilde anlatılmıştır. Bu olaylara ilişkin zikredilen âyetlerin farklı yorumlanması sonucu bu tür çelişkiler yaşanmış, kazanılmış zaferi olduğundan daha mübalağalı nakletmek gayesiyle savaşta meydana gelen hamasî olaylar ashâbın nakillerine dayandırılmak suretiyle bir takım olağanüstü yorumlara başvurulmuştur.¹⁴

Kur'an'da mucize kelimesine karşılık olarak zikredilen "âyet" kelimesinin temelinde peygamber olduğunu ileri süren kimsenin doğruluğunu kanıtlaması istemi yatmaktadır. Çünkü inananların Hz. Peygamberden bir mucize istemedikleri ama inkârcıların mucize isteklerini inanmamanın bir bahanesi olarak sürekli ileri sürdükleri görülmektedir.¹⁵ Gelenekçi anlayışın temsilcilerinden birisi olan Şiblî (ö. 1914) Kur'an'da geçen "hissî ayetleri" mucize olarak değerlendirerek daha önceki peygamberlerin inanmayanlara karşı mucizeler ile desteklendiğini ama inkârcıların sürekli mucize beklentilerine rağmen Hz. Peygamber'e mucize verilmeyişinin nedenlerini şöylece sıralamıştır:

1) Allah ruhaniyet âlemini de maddi âlem gibi sabit kanunlara bağlamıştır.

2) Allah, Peygamberle gönderdiği dinin sırlarının ve hikmetlerinin anlaşılmasını, kalplerin açılmasını ve imanın zevkine varılmasını, kullardan samimi bir imanla kendisine bağlanmasını istemektedir. Dolayısıyla mucize gördükten sonra bir dine inanmak taklide dayalı yahut dolaylı bir benimseme olacaktır. Bu nedenle Allah, Peygamber ile gönderilen bütün deliller üzerinde tefekkür edilmesini istemektedir. (Âl-i İmrân, 3/191).

3) Mucizelerin tarihi incelendiği takdirde görülür ki Allah, mucizeleri, her milletin kültürel, medeni, fikri seviyesine göre göndermiştir. Mesela Hz. Musa zamanında sihir oldukça ileri idi. Hz. Muhammed zamanında ise Araplar sâhat ve belâgat ile övünüyorlardı.

4) İnkârcılar, Peygamberden kendilerince vukû bulmasının mümkün olmayacağı mucizeler istemişler, (el-İsrâ 17/89-93) bununla onu zor duruma sokacaklarını düşünmüşlerdi. Kur'an, bunların kesinlikle yapılmayacağını bildirmiştir. (el-İsrâ 17/59, 60).

5) Allah, birtakım dünyevi meziyetleri değil aksine ruhi faziletleri öne çıkarmak istemiştir. Peygamberler hayatının her anlamıyla bu faziletleri karşılayarak model olmuşlardır. Bu yüzden müşriklerden biri mal mülk sahibi olmak için bir mucize istediği zaman bu hemen reddedilmiştir.

6) Yüce Allah inkârcıların mucize istekleri karşısında Hz. Peygamber'i daha önceki peygamberler gibi mucize ile desteklemeyerek onların Hz. Peygamber'i mevcut konumundan öte beşer üstü konuma taşıma gayretlerinin önüne geçmeyi istemiş ve böylece ona derece vermek isteyen bütün beklentileri yok saymıştır.

¹⁴ İsrail Balcı, "Bedir Savaşıyla İlgili Mucizevi Rivayetlerin Kur'an, Hadis ve Tarih Verilerine Göre Kritiği", *İslâm Sanat, Tarih, Edebiyat ve Mûsikîsi Dergisi* 13 (2009), 85-124.

¹⁵ Demircan, "İslam Tarihinin İlk Üç Asrında Mucize Algısı Üzerine Bazı Değerlendirmeler", 182.

6) Yüce Allah'ın müşriklerin mucize taleplerini kabul etmeyişinin sebebi, daha önceki kavimlerin mucizeleri görmelerine rağmen iman etmemelerinden ileri gelmektedir. (el-İsrâ 17/59). Şayet müşrikler mucize üzerinde ısrar ederlerse peygamberler buldukları yerden hicret etmekle yükümlüdürler.

7) Peygamberlere inanmayanlar tehdit edildikleri azabın bir an önce gelmesini istemektedir; ancak Allah her ümmetin bir ecelinin olduğunu bildirmiş ve inanmayanlara bir mühlet vererek bir anlamda onlara lütufta bulunmuştur. (el-Ankebût 29/53). Mucize geldikten sonra inanmayanlar üzerine azap gelmesi (el-Ankebût 29/53) Allah'ın sünnetidir.¹⁶

3. Mucizelerin Mahiyeti ve İmkânı Meselesi

İslam tarihinde önde gelen tartışma alanlarından birisi de mucizenin içyü-zü ve niteliği ile mucizenin imkânı konusu olmuştur. Özellikle İslami ekollerin kurumsallaşması ardından bu hususta pek çok yorum ve değerlendirme yapılmış, ilk kaynaklarda konuyla bağlantılı nakiller Kur'an'daki ayetler ile karşılaştırılarak öne sürülen yorum ve değerlendirmelere dayanak aranmıştır. Mucize konusu, Kelâm ve Felsefenin araştırma alanına girmesi nedeniyle kelmacılar ve felsefeciler arasında tartışma konusu olmuştur. Genelde kelmacılar ile felsefeciler arasındaki mucize tartışmaları şu dört önerme etrafında şekillenmiştir.

1) Mucizeler peygamberlerin doğruluğunun ve vahyin kanıtıdır.

2) Mucize ile sihir, büyü, keramet arasında birtakım farklılıklar vardır.

3) Kâinatta, insan aklının tasavvur edemeyeceği her şeyi yaratmak Allah'ın gücü dâhilinde olup O'nun gücü yalnızca aklî olumsuzluklar ile sınırlandırılmaya çalışılmaktadır.

4) Allah dilerse kâinattaki normal işleyişi tersine çevirebilir. Dolayısıyla kâinatta, bu işleyişi tersine çevirmenin değişik nedenlerle olmayacağı şeklindeki güçlüklerden bahsetmek anlamsızdır.¹⁷

Kelmacılar mucize konusunda, İslam felsefecilerini mucizeyi yok saymakla suçlamaktadır. Kelmacılar göre felsefecilerin böyle bir kabulde ısrar etmelerinin nedeni, felsefecilerin her şeyin doğal bir neden sonuç ilişkisi içinde zorunlu olarak meydana geldiğine inanmaları ve değişmez yasaların olduğu şeklinde bir dünya görüşünü benimsemelerinden kaynaklanmaktadır. Bu konuda İslam felsefecilerine en ağır eleştirileri Kelâm âlimlerinden olan İmam Gazzâlî (ö. 505/1111) yapmıştır. Ona göre felsefeciler Tanrının kudretini edilgenleştirmek suretiyle adeta kendilerince belirlenen yasalara göre sınırlandırılan bir Tanrı tasavvuru meydana getirmeye çalışmaktadır. Böylece İslam felsefecilerine tabi kanunlar çerçevesinde değerlendiremedikleri olayları te'vil etmeye, te'vil olanağı olmayan olayları ise reddetmeye yönelmişlerdir. İslam felsefecileri bu yola başvurmakla hayali, kurumsal, yapılabirlik açısından üç çeşit mucizeden söz etmişlerdir.¹⁸

¹⁶ Mevlâna Şiblî en-Nu'manî -*İslam Tarihi: Asr-ı Saadet*, çev. Ömer Rıza Doğrul-Süleyman Nedvî, (İstanbul: Kapı Yayıncılık, 2019), 1/725-730.

¹⁷ Aydın, "Gazzâlî ve İbn Rüşd'e Göre Mucize", 119.

¹⁸ İbn Sînâ, Ebû Alî el-Hüseyn b. Abdillâh b. Alî b. Sînâ (ö. 428/1037), *el-İşârât ve et-Tenbihât*, çev. A. Durusoy vd. (İstanbul: Litera Yayıncılık, 2005), 191 vd.; İbn Sînâ, *Avicenna's De Anima*, neşr: Fazlur Rahman, 1970, 173, 200-201, 248-249.

Diğer yandan felsefeciler bu mucizeleri doğal nedenlerine indirgeyip madenin aracılığı ile sınırlandırdıkları için mucizeyi reddetmişlerdir.¹⁹ İslam felsefecilerinden İbn Rüşd (ö. 595/1198) mucize konusunun felsefenin değil, dinin konusu olduğunu belirterek mucizeyi araştırma inceleme konusu yapmaya değer bir olay olarak görmemiştir. Din ve felsefenin farklı şeyler olduğunu ve bunların birbirine karıştırılmaması gerektiğini vurgulayarak bir ayrıma gitmiştir. Ona göre mucize hakkında dini küçümseyen sözleri felsefeciler değil, zındıklar söylemişlerdir.²⁰

İslam felsefecileri adına İbn Rüşd, tarihte Kelâm âlimi Gazzâlî'ye cevap vermiş, te'vile yönelik hususların halka açılmasının doğru olmadığını savunmuştur. Diğer yandan İbn Rüşd'ün kelamcılara karşı rasyonel bir teoloji oluşturmaya çalıştığı da görülmektedir. Bu konuda dayanağı Kur'an olan İbn Rüşd, "*Keşfü'l Edille*" adlı eserinde Hz. Peygamber'in mucizelerini tartışmıştır. Mucizeleri tek başına peygamberliğin delili olarak görmeyen İbn Rüşd, Hz. Peygamber'in tek mucizesinin Kur'an olduğunu söylemiştir.²¹ Bu noktada Kur'an, Peygamber'in eylemsel başarısının, aynı zamanda doğruluğunun da kanıtıdır.²²

Mucize tartışmalarında öne çıkan bir diğer önemli mesele de mucizenin doğa kanunlarına aykırı olup olmadığı tartışmalarıdır. Değişik ekollere mensup pek çok âlim ve araştırmacı, bu mesele üzerinde epeyce açıklamalar yapmıştır. Muhtemelen Hz. Muhammed'den mucize istenmesini ifade eden ayetler ile ondan önce gelmiş diğer peygamberler zamanında onlar eliyle ortaya çıkan ayetler, doğal olarak süreç içinde olağanüstü olaylar olarak düşünülmüş olmalıdır. Çünkü gerek Kur'an'da ifade edilmiş örnekler gerek istenilen ayetler basit olgular olmayıp insanların güç yetiremeyeceklerini düşündükleri olgulardır.²³

Mucizeleri ispat etme konusunda şu problem her zaman ön planda olmuştur. Bu problem, mucize denilen harikulade bir olay veya olgunun Allah'ın işleyiş düzeni gereği kâinata koyduğu kevnî kanunları ihlal edip etmediği, değiştirip değiştirmedeği noktasında düğümlenmiştir. Bu husus tartışmaların seyrini belirlemiş, buna verilen cevaplara göre de mucizenin mümkün olduğu veya olmadığı iddia edilmiştir.

Bu konuda felsefe ekolüne bağlı bazı âlimler; Fârâbî (ö. 339/950), İbn Sînâ (ö. 428/1037), İbn Miskeveyh (ö. 421/1030) gibi İslam felsefecileri, tabiat kanunlarının ve sebeplere dayalı kuralların değişikliğe uğramayacağını, mucizelerin gizli sebeplere dayalı olarak ve de bir takım doğal sebepler dolayısıyla meydana geldiğini söylemektedir. Onlar mucizeleri doğal birer olay olarak gördükleri için olağan-

¹⁹ el-Gazzâlî, Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed b. Ahmed (ö. 505/1111), *Tehâfüt el-Felâsife*, nşr. Maurice Bouyges (Beyrut: Darü'l-Fikr, 1927), 193-194.

²⁰ İbn Rüşd, Ebü'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Muhammed el-Kurtubî (ö. 595/1198), *Tutarsızlığın Tutarsızlığı (Tehâfüt et-Tehâfütü'l-Felâsife)*, çev. K. Işık - M. Dağ (İstanbul: Kırkambar Yayınları, 1998), 2/618 vd.

²¹ İbn Rüşd, Ebü'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Muhammed el-Kurtubî (ö. 595/1198), *el-Keşf an Minhâci'l-Edille*, çev. Süleyman Uludağ (İstanbul: Dergah Yayınları, 1985), 302 vd.; Abdülmaksud Abdülgânî, *Mevkifu'l-Felâsife ve'l-Mütekellimin min Münkiri'n-Nübüvve* (Kahire: Daru'n-Nadha, 1993), 42-46.

²² Hasan Aydın, "Gazzâlî ve İbn Rüşd'e Göre Mucize", *Kelâm Araştırmaları Dergisi* 6/2 (2008), 120-127.

²³ Demircan, "İslam Tarihinin İlk Üç Asrında Mucize Algısı Üzerine Bazı Değerlendirmeler", 183.

nüstülüğü kabul etmemektedir. Yani mucizelerin kâinatın düzeni içinde hiçbir değişim ortaya çıkarmadığını ileri sürerler. Mesela Hz. Musa'nın Allah'ın emri üzere asasıyla Kızıldeniz'i ikiye ayırmasını Fârâbî, İbn Sînâ ve diğer felsefeciler tabiat kanunlarıyla açıklamakta ve bu olayı tesadüfe bağlamaktadır. Onlara göre denizler medcezir'e tabidir. Hz. Musa ile kavmi sahile ulaştığı zaman cezir zamanıydı. Deniz ancak insan dizi derinliğinde idi. Fakat Firavun ile kavminin denize atıldıkları sırada med zamanı gelmiş, onlar da boğulmuşlardı.²⁴ Biz burada Fârâbî, İbn Sînâ ve İbn Miskeveyh gibi felsefecilerin görüşlerine katılmadığımızı belirtmek isteriz. Adı geçen düşünürlerin Hz. Musa'nın denizi yarma mucizesini tesadüfi bir olaya bağlamaları Kur'an'da "Bunun üzerine Mûsâ'ya: "Asanla denize vur" diye vahyettik. Deniz hemenecik yarılıverdi de her parçası kocaman bir dağ gibi oldu" ayetiyle çelişmektedir. Ayete göre Farâbî ve arkadaşları olayı sadece medcezir ile değerlendirirken ayetin devamında yer alan 'denizin parçalarının dağ gibi olması' kısmını muğlak bırakmaktadır. Fârâbî, olayı medcezir denilen tabiat kanunu ile açıklamakla Allah'ın kudretinin kendi koyduğu ilahi yasaları dahi istediğinde değiştirebileceği gerçeğini bir bakıma görmezden gelmektedir. Fârâbî'nin medcezir'in gerçekleştiği o anın Allah'ın dilemesi ile meydana geldiğini kabul ederek bir açıklama yapması daha kabul edilebilir bir ifade olabilirdi.

Fahreddin er-Râzî (ö. 606/1211) bu noktada felsefecileri eleştirmiştir. Râzî, felsefecilerin "Tevellüd'ü Zâtî'yi" kabul etmekle -bazı hayvanlar, bir canlının normal yaşam süresi içerisinde geçirdiği doğum, çocukluk, gençlik, yetişkinlik, gibi evreleri yaşamadan direkt canlı bir vücut haline geçebilmektedir- aslında kendileriyle çeliştiklerini, bir bakıma geçerli sebepler kuralının aksine bir hayatın var olacağını kabullendiklerini belirtmektedir. Râzî'nin felsefecilere yönelik bir diğer eleştirisi de, dünyadaki bütün olayların maddenin heyulaların geçirdiği birtakım değişimler olduğunu kabul etmeleri, her şeyin bir ve aynı şeyden yani "madde" den vücut bulduğunu ileri sürmeleridir. Râzî'ye göre onlar değişik eşya arasındaki binlerce farkı görememektedir ve her şeyin bir şekle ve bir özelliğe sahip olmadığını anlayamamaktadır.

Felsefeciler evrendeki eşyanın mahiyetinde görülen çeşitlilik ve farklılığın maddenin kabiliyetindeki aykırılıklardan ileri geldiğini maddeye bu şeklini ve kabiliyetini verenin de gök cisimlerinin hareketi olduğunu ifade etmektedir. Râzî, kabiliyet farklılığının bir sebep olmadığını ve onun bir tepki olduğunu belirterek aslında felsefecilerin gök cisimlerinin hareketinin sınırsız olduğunu, bu hareketin yaratılıştan var olan bir kanuna tabi olmadığını, insanların bu hareketleri bilmediğini de ifade etmeleriyle mucizeler veya harikulade olayların imkân dâhilinde olduğunu itiraf etmektedirler. Râzî, dünyada olan bütün olayların ya görünen temel bir sebeple veya görünmeyen bir sebeple meydana geldiğini ifade eder. Bu iki şey, bizim mucizeleri kabul etmemizi gerektirir; çünkü olayların bir asıl sebep olmadan meydana geldiğini söylemek harikulade hadiselerin olmasını kabul etmektir ve bu izah, dünyada imkânsız bir şey olmadığı anlamına gelir. Bu durum sebebin irade sahibi olduğunu kabul etmektir.²⁵

²⁴ en-Numanî, *İslam Tarihi: Asr-ı Saadet*, 1/626.

²⁵ en-Nu'manî, *İslam Tarihi: Asr-ı Saadet*, 1/617-620.

Şiblî'ye göre İslam felsefecilerinin sebep ve sebeplere muhatap eşya meselesinde yaptıkları en büyük hata mucizenin imkân meselesinde, Aristoteles'i ve ondan etkilenerek ortaya çıkan Meşşâiyye'nin görüşlerini kabul etmeleridir. Bu filozoflara göre Allah, bir ilk sebebin veya ilk aklın kâmil gereğidir. Bu tam gereklilik sebeplere muhatap bir şey ortaya çıkarmamaktadır. Aksine eşya, ilk sebepten söz konusu gereklilikten dolayı ilk sebebin iradesi müdahale etmeden zorunlu olarak ortaya çıkar. Örnek vererek açıklarsak, Güneşin ışık vermesi gibidir. Güneş, Güneş ışığının bütüncül ve tam sebebidir. Güneş çıktıkça ışık da meydana çıkar. Bir perdenin araya girmesinden dolayı biz güneşin ışığını görmesek bile güneş yine ışık verir. Güneşin ışık vermesi güneşin iradesine bağlı değildir. Güneşin iradesi buna hiç karışamaz. İlk aklın yaratılmasından sonra bu kâinat kendiliğinden sebepler ve eşya dairesinde vücut bulmuştur. Sonra kâinat öyle bir sistemde bağlanmıştır ki ilk yaratıcı, kâinatta herhangi bir değişiklik meydana getirmeye güç yetirememiştir.²⁶ Bu düşünce ekolünün takipçileri yani felsefeciler, sebep ve eşya zincirini kıramamaktadır. Onun için olağanüstü kavramını kabul etmemektedirler. Örneğin İslam felsefeci İbn Sînâ "*el-İşârât*" adlı eserinde, edindiği tecrübeler binaen kâinattaki sebep sonuç ilişkisinin değişmediğini, gözlemleri ve kendilerine inandıkları kişiler tarafından anlatılan şeyleri aktarmaya kalkıştığı zaman sözün uzayacağını ifade etmiştir.²⁷ Bu felsefecilerin görüşlerinin aksine tecrübe ve gözlem bize, sebep ve eşya temeli üzerine anlaşılabilen hadiseler ile varlıklarının inkârını imkân bulmayan hadiseler bulunduğunu göstermektedir. Sonuç olarak bunların varlığını kabul etmek kaçınılmaz olmaktadır. Bununla birlikte felsefecilerin mucizelerin varlığını ispat için gizli sebepler aradığı da görülmektedir; çünkü onlar, Allah'ın kendi koyduğu doğa kanunlarına müdahale etmeyeceğini, her olayın belirlenen ilahi yasalar ve bunlara bağlı sebepler dairesi içinde meydana geldiğini ifade etmektedirler. Fakat sebeplerin güvenilir bir liman olmadığını, insanın 'ilahî Kudret'i tanımak zorunda olduğunu görmemiz gerekmektedir.

Mu'tezile ekolüne bağlı âlimlerin ekseriyeti peygamberlerin peygamber olduklarını ispat etmek noktasında mucize göstermelerinin zorunlu olduğunu kabul etmişlerdir.²⁸ Ayrıca onlar bu konuda doğa kanunlarının ihlal edilebilir ve harikulade olayların mümkün olduğunu kabul ederler.²⁹ Eş'arîlere gelince onlar da Mu'tezile'nin görüşüne paralel olarak tabiat kanunlarının ihlal edilebilir ve harikulade olayların mümkün olduğunu kabul ederler. Bunların yazdığı eserler incelendiği takdirde benzer sonuçlara ulaştıkları görülmektedir. Aradaki farklılık faraziyeler ve bakış açılarından kaynaklanmaktadır.

Mu'tezileye göre sahip olunan özellikler, sebepler ve sebebe muhatap olmak eşyanın özündendir. Onlara göre peygamber bir mucize yapacağı zaman

²⁶ Wiil Durant, *Felsefenin Öyküsü*, çev. Ender Gürol (İstanbul: İz Yayıncılık, 2014), 58.

²⁷ İbn Sînâ, *el-İşârât ve et-Tenbihât*, 74.

²⁸ Kâdî Abdülcebbar (ö. 415/1025), *Şerhu'l-Usûli'l-Hamse*, nşr. Abdülkerim Osman (Kahire: Dârü'l-kütübi'l-Mısriyye, 1408), 568.

²⁹ Câhiz, Ebû Osman Amr b. Bahr el-Câhiz el-Kinânî (ö. 255/869), *Hüccetü'n-nübüvve*, nşr. Abdüsselâm Hârûn (Mısır: Dârü'l-İlmiyye, 1399), 3/265-267; (Resâilü'l-Câhiz) adlı eser içinde nşr. Abdüsselâm Harun, 221-281.

eşyanın bu doğal özellikleri değişir veya bir zaman için etkisini kaybeder.³⁰ Eş'arîler eşyanın sebep ve sebeplere muhatap durumunu oluşturacak özelliklere sahip olmadığını söylerler. Bunlar bizim belleğimizde bulunan duyularımızdır. Biz bunları ilahi irade ile o şeylerde hissediyoruz. İlahi irade değişirse eşyadaki değişikliği imkânsız kılacak bir şey yoktur. Bundan dolayıdır ki mucizeler Allah'ın emri ile meydana gelmektedir. Eş'arîler, harikulade şeylerin olabileceğini kabul ederek peygamberlik fikrini tesis etme ardından bu temel üzere Allah'ın varlığını ve dinin gereklerini ispat ederler.³¹

Mu'tezile ile Eş'arîler görüş ve bakış açısı itibarıyla birbirinden ayrılmakla birlikte iki ekolde mucizelerin ve harikulade şeylerin olabileceğini kabul etmektedir. Eşyanın özellikleri o eşyanın kendi bünyesinde midir? Yoksa o özellikler eşyaya gerektiği zaman Allah tarafından mı verilir? Bu sorular Mu'tezile ile Eş'arî âlimleri tarafından şiddetle tartışılmış, neticede bir yolu diğer tarafa tercihle sebep olacak bir sonuca varılamamıştır. Neticede iki görüşten hangisi doğru olursa olsun gerçek olan şudur ki; Allah bazen eşyanın mahiyetini değiştirmektedir.³² Tüm bu açıklamalardan sonra özetle denilebilir ki bilim adamları ancak bir hareketin nasıl olabileceği sorusuna cevap verdiklerini; fakat niçin sorusunun faaliyet sahası dışında kaldığını itiraf etmektedir.

Felsefecilere gelince evrenin hareketini izah etmekte ittifak eden iki felsefeciye rastlayabilmek neredeyse mümkün değildir. Allah'ın kudreti ilahi kanunlar dairesinde dünyayı idare etmektedir. Ancak 'İlahi Kudret' yalnızca bu kanunlara bağlı değildir. Allah isterse kendi işleyiş düzenini değiştirir, böylece kendi kanunlarına aykırı gibi görünen işaretleri de gösterir. Dolayısıyla bizim gördüğümüz sebep ve sonuç silsilesi, bu akıp giden âdetin devamından ve bir düzenle gitmesinden ibarettir.³³

Mâtürîdî'nin (ö.333/944) mucizeye yaklaşımı, Eş'arîlerin ve Mu'tezilenin görüşünden farklıdır. Ona göre mucize peygamberliğin ispatında mutlaka bulunması gereken bir şart değildir.³⁴ O, Hz. Muhammed'in (s.a.v) peygamberliğini ispat etme noktasında onun ahlaki özelliklerini ve faziletini öncelerken hissî mucizelerini ikinci planda bırakır.³⁵

Mucizenin imkân ve mahiyetini anlamaya yönelik, Batı'nın teolojik ve felsefi düşüncesinin mucize kavramına bakışını da anlamamız gereklidir. Çünkü gerek geçmişte gerek günümüzde yer ve zaman gerçekliğini göz ardı edemeyeceğimizden dolayı doğal olarak kültürlerin etkileşimi mucize algısının şekillenmesinde etkili olmuştur. Batı Hıristiyan topluluğunda mucizelerin gerçekleşmesi Tanrının varlığının en güçlü delili olarak kabul edilmekle birlikte birtakım Hıristiyanlar mucize olayını kabul etmemektedir. Çünkü mucizelerle ilgili rivâyetler onlara göre tarihi

³⁰ Kâdî Abdülcebbar (ö. 415/1025), *el-Muğni fî ebvâbi't-tevhîd ve'l-âdl*, thk. İbrahim Medkur, nşr. Tâhâ Hüseyin (Kahire: Dârü'l-kütübi'l-Mısriyye, 1380), 15/147.

³¹ İbn Fûrek, Ebû Bekr Muhammed b. el-Hasen b. Fûrek el-İsfahânî en-Nisâbüri (ö. 406/1015), *Mücerredü Makalati's-Şeyh Ebi'l-Hasan el-Eş'arî*, ed. Daniel Gimaret (Beyrut, 1987), 176.

³² en-Numanî, *İslam Tarihi: Asr-ı Saadet*, 1/ 627-628.

³³ en-Numanî, *İslam Tarihi: Asr-ı Saadet*, 1/ 630-632.

³⁴ Mâtürîdî, Ebû Mansur Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd el-Mâtürîdî es-Semerkindî (ö. 333/944), *Kitâbü't-Tevhîd*, nşr. Fethullah Huleyf (Beyrut, 1970), 187-188.

³⁵ Hamis, Muhammed b. Abdurrahmân, *Usûlu'd-Din İnde'l-İmam Ebû Hanife* (Riyad, 1996), 606.

açından güvenilir değildir. Böylesi rivâyetlere dayalı iman da tarihi ve ilmi bakımdan itirazlara açıktır. Mucizeyi kabul etmeyenler özellikle David Hume gibi modern felsefeciler, mucizenin tabiat kanunlarını ihlal olduğunu söylemişlerdir. Onlara göre geçmiş tecrübeler, insanlara tabiat kanunlarının ihlal edilemeyeceğine dair itminan sağlamıştır. Öyleyse tabiat kanunları asla ihlal edilemeyeceğine göre mucizeler de gerçekleşmiş değildir.³⁶

Bilindiği üzere Batı'da mucize tartışmaları; felsefî ve dinî temeller üzerinden şekillenmiş, metafizik konular dışında bilimsel ve rasyonalist bir yaklaşımla ele alınmıştır. Bilim adamlarına göre mucize ispat edilebilir bir bilgi olmayıp laboratuvar ortamında elde edilemez. Bu nedenle bilim adamları mucizenin varlığını reddederler.

Mucizenin var olduğunu ileri sürenlere gelince bunlar, mucizenin muayyen tabiat kanununu ihlal etmediğini ileri sürerek Allah'ın her türlü kudreti üzerinde toplayan bir varlık olduğunu, mucizenin bizatihi onun fiil ve tasarrufu ile meydana geldiğini ifade ederler. Onlara göre mucizenin gerçekleşip gerçekleşmediği meselesi bilimsel bir mesele değil, felsefî bir meseledir. Diğer yandan mucizenin gerçekleşmediğine dair delil de yoktur.

Batıda Hıristiyanlar arasındaki bir diğer tartışma Hz. İsa'ya ait olduğu söylenen mucizelerin hepsinin ona ait olup olmadığı meselesidir. İncillerde geçen mucizelerle ilgili yapılmış araştırmalar sonucunda İsa'ya atfedilen mucizelerin şahitler tarafından rivâyet edildiği zamanda vukû bulan şeyi açıklamadan ziyade sonraki Hıristiyan nesiller tarafından Mesih'in hayatına yapılan ilaveler olduğu görülür. Bu nedenle Hıristiyanlıkta İsa Mesih'in mucizelerine bakış ve İncil'e göre değerlendirmelere bakılınca Hıristiyanlar; Hz. Muhammed'in (s.a.v) etrafında gerçekleşen mucizelerin tümüne peri masalı gibi menkıbeler olarak bakmaktadır. Bu menkıbelerin ortak özellikleri vardır; fakat bu menkıbeler belirli ortak özelliklere sahip olmakla birlikte meydana geldiği iddia edilen zamandan sonraki asırlarda ortaya çıkmışlardır. Örneğin Mirac olayında Hz. Muhammed'in (s.a.v) bineği ile göklere çıkması gibi. Diğer yandan günümüzdeki İncillerdeki mucizelerle Hz. Muhammed'e izafe edilen mucizeler arasında fark vardır. Ya İncillerdeki mucizeler gerçek mekânlarda gerçekleşen hakiki olaylardır ya da İncil yazarları; Matta, Markos, Luka ve Yuhanna, gerçek dünyanın dışında gerçekçi fantezi veya bir tür kurgu bilim üretmişlerdir. Bunun temel sebebi klasik eski zamanlarda topluma etki eden bir şahıs incelemeye başlığında hayal gücünün de devreye sokulmasıdır. Bu nedenle mucize hikâyeleri her ne kadar kutsal kitaplarda anlatılanlara benzese bile birbirinden farklıdır. Hayal gücü ile kişi menkıbelere dalmıştır. O artık gerçeğin hudutlarını aşmış, peri ülkesinde hikâyeler eşliğinde gezmektedir ve bu durum eğlence bakımından hoştur. Batı toplumunda İsa'nın ölümü diriltmesi, körleri iyileştirmesi, suyu şaraba çevirmesi gibi mucizeler Allah'ın bir fiili olarak görülmüştür. Lakin bazı Hıristiyanlar İsa'nın mucize göstermesini Allah'ın dışında, doğunun mistik hikmetlerinde (Yoga, Tibet ve Mahatta X gibi) aramışlardır. Bunun yanı sıra Hz. İsa'nın Tanrı'dan alınan güçleri bildiğini iddia edenler de olmuştur.³⁷

³⁶ Demircan, "İslam Tarihinin İlk Üç Asrında Mucize Algısı Üzerine Bazı Değerlendirmeler", 127.

³⁷ Richad L. Purtil, "Mücizeler: Gerçekleşmişlerse Ne İfade Ederler?", çev. Mustafa Akçay - H. İbrahim Bulut, *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10 (2004), 51-63.

Mucizenin peygamberliğe delil olup olmayacağı meselesinde ise Eş'arîlerin bu soruya verdikleri cevap olumlu, Mu'tezile'nin cevabı olumsuzdur. İbn Rüşd, "*Keşfü'l Edille*" adlı eserinde bu konuyu ayrıntılı bir şekilde ele almaktadır. Ona göre mucize, peygamberliğin ispatına yönelik bir delil sayılamaz. Çünkü kanıt ile ispatı istenilen problem arasında mantıklı bir ilişki bulunmalıdır. Bu nedenle mucize ile peygamberlik arasında bir ilişki bulunmamaktadır. Eş'arîler mucizeleri peygamberliğin gereklerinden saymışlardır. Çünkü peygamberlik ilim ve amel bir arada bulunmasına verilen isimdir. Peygamber olan kişi, ilim ve amel sahasında kemal sahibidir. Aslında Eş'arîlerin mucizeleri peygamberliğin delillerinden saymaları onların mucize kelimesini mantıklı bir kavram olarak kullandıklarını göstermektedir. Yani onların "mucize peygamberliğin delilidir" sözünden maksatları, "mucize peygamberliğin işaretlerindedir demektir" anlamına gelir.³⁸

Hanefî Kelamcılardan Tahâvî (ö. 321/933) mucize her ne kadar peygamberlik için delil olarak kabul edilse de peygamberliğin ispatı için başka delillerinde mevcut olduğunu söylemiştir. Kişinin iman etmesinin bağlayıcı noktasının mucize olmadığını mucize görmesine rağmen Ebu Cehil'in inanmadığını ifade ederek³⁹ mucizeleri tek başına peygamberliğe delil kabul etmez. Onlar, olağanüstü sayılan olayın başka yerde ve zamanda vukû bulup bulmadığının bilinmemesi, Allah'ın o şeyi hangi sebeple yarattığının bilinmemesi, başka alet ve edevatla yapılabileceği hususu gibi nedenlerle mucizeleri peygamberliğe delil saymamıştır. Ebu'l-Hasan Eş'ârî (ö. 324/936) ve Bâkılânî (ö. 403/936) gibi kelamcılar ise mucizeleri, peygamberliği kesin olan birinin mucize beklentilerine uygun karşılık vermek suretiyle gerçekleştirdiği ilahi adaletin tarih boyunca akıp duran bir karşılığı olarak görmüşlerdir. Fakat bu kelamcılara göre mucizenin peygamberliğe kanıt olması aklî olmadığı gibi semî de değildir.⁴⁰

4. Mucizelerin Vukû Bulma Meselesi ve Rivâyetlere Yaklaşım

Mucizelere karşı hissettiğimiz tereddüt onların önceki tecrübe ve alışmış olduğumuz anlayışımıza aykırı olmalarındandır; fakat her insanın tecrübe ve anlayışı büyük bir değişim geçirebilir veya bunların yanlış olduğu anlaşılabilir. İnsanın sebepler ve eşya hakkındaki bilgisi yine insan tecrübe ve gözlemlerine dayanmaktadır. Sürekli gözlemlerimiz bizi tabiat kanunları hakkında genel sonuçlara ulaştırmıştır. Örneğin her ateş yakar dediğimizde genelleme yapmış olur, zamanla bu genellemeler doğrultusunda hareket ederiz. Ama üzerinde düşündüğümüz zaman karşılaştırma sonucu olan tecrübelerimizin ve bu doğrultuda verdiğimiz hükümlerin mantık olarak reddedilebilir yanları olduğunu da görebiliriz. O halde aklî çıkarımlarımıza baktığımızda eşyanın özelliklerine, sebeplerine dair bilgiler, tecrübe ile elde edilmektedir. Tecrübe bilgisi de Tarih ilminden elde edilmektedir. Hakikatte Felsefe de bir dereceye kadar bir bilim, bir tarihtir. Doğa bilimleri, tabii eşyayı ilgilendiren deney ve keşiflerin tarihidir. Örneğin her filozof her mesele hakkında,

³⁸ İbn Füre, *Mücerredü Makalati's-Şeyh Ebi'l-Hasan el-Eş'arî*, 176; en-Numanî, *İslam Tarihi: Asr-ı Saadet*, I: 647-648.

³⁹ İbn Ebi'l-İz, Ebu'l-Hasan Sadrüddîn Alî b. Alâiddîn Alî b. Muhammed ed-Dımaşkî (ö. 792/1390), *Şerhu Akâ'id't-Tahâviyye*, thk. Muhammed Beşîr Uyûn (Beyrut, 1405), 100, 103.

⁴⁰ Bebek, "Kelâm Literatürü Işığında Mucize ve Hz. Muhammed'e Nispet Edilen Hissî Mucizelerin Değerlendirilmesi", 123-124.

Yunan filozoflarının, İslam filozoflarının, Avrupa filozoflarının ne düşündüklerini anlatmaktadır. Öyleyse filozofların açıklamaları tarihi kayıtlara dayanmaktadır.

İnsanlığın ilk başlangıcından bugüne kadar kazandığı bilgi hazinesi tarih ile toplanmıştır. Bunu başka bir şekilde toplamaya imkân olup olmamasının cevabı ayrıca tartışılabilir. Mucize hakkında bilgiler tarih aracılığı ile bize ulaşmaktadır. Bilgiler güvenilir araçlarla ulaştırıldığı zaman biz onlara inanırız. Çağdaş bilimin dayandığı genellikle herkesin doğru kabul ettiği hükümler, yalnız kişisel bilgilere tecrübelerle dayanmamaktadır. Tüm bunlar, binlerce insan ve ardı ardına gelen nesiller tarafından denenmiş derlenmiş kayıtlardır. Sözel anlatımlarla bize kadar gelmiş ve insanlar arasında bilinirlik kazanmıştır. Bu tarihi kayıtların kabul edilebilmesinin bazı şartları vardır. Mesela bir olayı aktaran bir kişinin onu gözüyle görmüş, olay hakkında doğrudan doğruya bilgi sahibi olması, doğru sözlü olması gerekir. Onun hafızasına güvenilebilmelidir. Onun hilekâr biri olmaması şarttır. Olayı gözüyle görüp dosdoğru aktaran rivâyetin bizim zamanımıza kadar takip eden râvileri de ilk râvinin sahip olduğu şartları taşımalıdır. Bir râvi bu şartlara ne kadar mükemmel bir şekilde sahip olursa onun anlattığı rivâyetlere o derece güvenilir. Aksi takdirde güvensizlik gösterilir.

Mucize hakkında en dikkate değer nokta mucizelerin olabilirliği veya olmazlığı değil, mucizelere dair nakledilen rivâyetlerin sıhhat derecesi, bu rivâyetleri nakledenlerin güvenilirlik ve doğruluk itibariyle seviyeleridir.⁴¹

Hz. Muhammed'in (s.a.v) mucizelerine dair sözlerini değerlendirmek için bu mucizeleri bize nakleden sahabenin güvenilirliğini tetkik etmek gerekir. Bu tetkik mucizelerin delillerini ya takviye eder yahut zayıflatır. İslam hadis bilginleri, bu tetkik usûlünü takip etmiştir. Onların Peygamber'e atfedilen mucizelerle ilgili rivâyetleri, İslam âlimlerince geliştirilen metodoloji; râvi ve rivâyetlerin tetkik edilmesiyle bir silsile halinde ulaştığı için Ehl-i Sünnet bu esaslar üzerine mucizeleri kabul etmiş, Peygamberimizin mucizelerine dair olan delil ve rivâyetleri başka olaylara dair tarihi delillerin hepsinden kuvvetli görerek mucizelerin meydana geldiğini ispat etmeye çalışmıştır.⁴² Bununla birlikte önceki peygamberler döneminde meydana geldiği ileri sürülen mucizeler, sonraki nesillere bu tarihi rivâyetler yoluyla nakledilmiştir. Nakledilmiş tarihi rivâyetlerin deney ve gözlemlerle bir laboratuvar ortamında test edilebilmesi mümkün olmadığından onların kabul edilebilmeleleri için hangi yöntem ve kriterlerle münasiplik şartının sağlanması gerektiği 'Usûl'ü-Kelâm' da tartışma konusu olmuştur. Sonuç itibarı ile 'Usûl'ü-Kelâm' da tarihi bir rivâyetin kabul edilmesi ve delil gösterilebilmesi için başlıca iki şart aranmıştır.⁴³

1) Haberin bilgisinin kesin olması şartı: Tarihi bir olay veya olgu, tevâtür derecesinde bir sağlamlıkla bize ulaşmış olmalıdır; yani duyumlarla kavranacak bir alanda yalan üzerinde birleşmesi mümkün görülmeyen bir topluluğun verdiği haber olmalıdır.⁴⁴ Öyleyse duyumlarla kavranacak bir alan kaydı, rivâyetin akla aykırı

⁴¹ en-Numanî, *İslam Tarihi: Asr-ı Saadet*, 1/635.

⁴² en-Numanî, *İslam Tarihi: Asr-ı Saadet*, 1/639-642.

⁴³ Mâturîdî, Ebu'l Hasan 'Alî b. Muhammed Mâturîdî, *Te'vîlâtü Ehli's-Sunne*, nşr. Mecdî Bâsellûm (Beyrut, 1426), 1/134.

⁴⁴ el-Ensârî, Ebu Yahyâ Zekeriyâ b. Muhammed, *Gayetu'l-Vusûl fi Şerhi'l Lubbi'l-Usûl* (Mısır: Daru'n-Nadha, ts.), 1/100.

olmaması gerektiğini ifade eder. Bu durumda akıl ile çelişen bir rivâyetin tevâtür seviyesine ulaşmış olması o rivâyetin kabul edilebilir bir konuma yükselmemiş olduğuna işaret eder. Tıpkı Hristiyanların Hz. İsa'nın çarmıha gerilip öldürüldükten sonra yeniden hayata döndüğünü iddia etmeleri şeklindeki rivâyet örneği, bu türden bir rivâyettir. Bununla birlikte tevâtür bilginin tanımından hareketle bazı yöntem bilimcilerin şu genel kuralı belirledikleri görülmektedir. Onlara göre bir rivâyet 'ma'küle muhalif' veya 'usûle aykırı' ise uydurma bir rivâyettir, ona itibar edilmez. Örneğin ölümlerin dünyada yeniden dirilttiği haberi tevâtür iddiası ile kabul edilemez; çünkü böylesi bir haber hem Kur'an vahyi ile çelişen hem de akla aykırı düşen bir haberdir.

2) Rivâyetin delaletinin kesin olması şartı: Tarihi olay ya da olgu, aklın reddetmediği açık bir anlam ifade etmeli ve değişik yorumlara fırsat vermeyecek şekilde net olmalıdır. Bu bağlamda Kur'an'ın tümü net, anlaşılır, kesin bir metindir; çünkü Kur'an, Allah'ın vahyi olup akıl ile çelişmeyen inanan herkesin tartışmasız üzerinde uzlaşarak tevâtür derecesine yükselmiş bilgiler bütünüdür. Bu nedenle bizzat Kur'an'da yer almayan ve onunla bağlantılı olmaksızın bize ulaşan mucize haberlerinden hiçbiri bu kriteri karşılamamaktadır. Bu rivâyetlerin tümü "âhâd" haberlerdir ve net ve açık bir bilgi ifade etmemektedir.⁴⁵

Günümüze ulaşmış ilk kaynaklarda, Hz. Muhammed'in (s.a.v) hayatında meydana gelen bir takım olağanüstü olaylara yer verilmiştir. Bu rivâyetlerin mahiyetinin daha sonraları genişleyip değişim geçirdiğine yönelik elimizde bazı örnekler olsa bile;⁴⁶ bu olayların İslam tarihinin erken dönemlerinde var olmadığını iddia etmek oldukça güçtür. Siyer ve Tarih alanında kaleme alınmış ilk kaynaklarda Hz. Muhammed'in (s.a.v) peygamberliğini çeşitli alametleri ile ispat etme düşüncesi olduğu görülmektedir. Örneğin İbn İshâk'ın (ö. 151/768) "*Sîret-i İbn İshâk*" kitabında, "*Peygamberliğin İşaretleri*" şeklinde bir başlık altında bazı alametler zikredilmektedir. Bu kaynaklardaki rivâyetleri kabul edenler kadar rivâyetlere yönelik çekinceleri veya eleştirileri olup rivâyetleri kabul etmeyenler vardır. İbn Hişâm'ın (ö. 218/833), "*Siyer-i İbn Hişâm*" adlı eserinde, Peygamberimizin annesinin ona hamile olma süreci ve doğumu esnasında meydana gelen olaylar vb. mucizevi bir şekilde anlatılmıştır.⁴⁷ Aynı şekilde temel Hadis kaynaklarında da Hz. Muhammed'e (s.a.v) izafe edilen mucize rivâyetlerine yer verilmiştir. Örneğin Tirmizî'de (ö. 279/892) yer alan konu başlıklarından biri, "*Peygamber'in Peygamberliği ile İlgili Mucizeler Bâbi*"⁴⁸ şeklindedir.⁴⁹

İlk üç asırda telif edilmiş eserler ile birlikte mucize rivâyetlerinin sayısının giderek çoğaldığı görülmektedir. Kelâmcılar tarafından hangi isimle isimlendirilirse isimlendirilsin Hz. Muhammed'in (s.a.v) vahiy almadığı önceki yaşamında meydana

⁴⁵ Zeyveli, "Kur'an ve Kur'an Dışı İslami Rivayetlerde Mucize", 117.

⁴⁶ Şaban Öz, *İlk Siyer Kaynakları ve Müellifleri* (İstanbul: İSAR Vakfı Yayınları, 2018), 59.

⁴⁷ İbn İshâk, Ebû Abdullah Muhammed b. İshâk b. Yesâr (ö. 151/768), *Kitâbu's-Siyer ve'l-Meğâzî: Sîretu İbn İshâk*, thk. Süheyl Zekkâr (Beyrut: Darü'l-Fikr, 1398), 45; İbn Hişâm, Cemaleddin Ebu Muhammed Abdullâh b. Yusuf el-Ensârî, *es-Sîretü'n-Nebeviyye* (Beyrut, 1936), 1/157-158.

⁴⁸ et-Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre (Yezid) (ö. 279/892), *Sünnetü't-Tirmizî*, thk. Ahmed Muhammed Şâkir vd. (Mısır: Şerîketü Mektebeti ve Matbaati Mustafa el-Bâbi el-Halebî, 1395), "Menâkıb", 7.

⁴⁹ Demircan, "İslam Tarihinin İlk Üç Asrında Mucize Algısı Üzerine Bazı Değerlendirmeler", 201-202.

geldiği rivâyet edilen birçok harikulade olaya bu eserlerde yer verilmiştir. Bahsedildiği üzere bu olağanüstü olaylar ile ilgili haberler sadece Siyer ve Tarih kaynaklarında yer almamış, Hadis kaynaklarında da kendisine yer bulmuştur. Peygamberin göğsünün açılması, doğumu vb. gibi daha çok sayıda mucize rivâyetini ele alan kaynakların çoğalması sonucunda ilerleyen süreçte bir mucize eserler külliyatı ortaya çıkmıştır.

Kaynaklarda Hz. Muhammed'in (s.a.v) sadece vahiy almadan önceki yaşamıyla ilgili mucize hikâyelerine yer verilmemiş vahiy aldıktan sonraki yaşamında da pek çok harikulade hadisenin gerçekleştiğine dair rivâyetlere de yer verilmiştir. Mucize rivâyetleri arasında yer alan "Ay'ın Yarılması" olayının meydana okuma üzerine gerçekleştiği kaynaklarda sıkça tekrarlanan bir olaydır.⁵⁰ Ayın ikiye ayrılması olayının bazı rivâyetlerde müşriklerin talebi üzerine gerçekleştiği, bazı rivâyetlerde ise Müslümanların imanlarını pekiştirmek ve şüphelerini kaldırmak için gösterildiği belirtilmektedir.⁵¹

İlk müfessirlerin bu olaya Kur'an'dan delil bulmaya çalışarak vahiyle bağlantı kurmaya çalıştıkları görülmektedir. Başta Mukâtil b. Süleyman (ö. 767) ve Taberî'nin (ö. 310/923) tefsirlerinde ve diğer birçok tefsirde, "Ay'ın Yarılması" olayının Hz. Peygamber döneminde olduğu haberlerine yer verilmiştir. Mukâtil b. Süleyman, bu olayın müşriklerin Hz. Peygamberden bir mucize göstermesinde ısrar etmeleri üzerine gerçekleştirildiğini nakleder.⁵² Bu hadisenin hicri ikinci asrın ortaları gibi kayda geçirilmiş olması, "Ay'ın Yarılması" olayının Müslümanların algı dünyasındaki varlığını göstermesi açısından önemlidir.

"Ay'ın yarılması" olayı dışında Hz. Muhammed'e (s.a.v) karşı çıkılması üzerine gerçekleştirilen başka bir mucizeden söz edilmemesi, meydana okuma olsun veya olmasın bu olayın rivâyetlerde yer almış olması, Kur'an'da Hz. Peygamber'e hissî mucize verilmediğine yönelik algının oluşumunda etkili olmuştur.⁵³ Bununla birlikte Hz. Peygamberin hayatında bir meydana okuma olmaksızın gerçekleşen harikulade olaylara ait çok sayıda rivâyet bulunduğu görülmektedir ve incelediğinde bu rivâyetler arasında benzerlikler olduğu gibi önemli farklılıklar bulunduğu ilk bakışta dikkati çeker. Diğer bir hususta mucize olarak değerlendirilen olay ve olgulara dair rivâyetlerin ilk kaynaklarda dağınık bir şekilde bulunduğu gerçeğidir. Üstelik bu olgulardan bahseden rivâyetlerin zamanla değişime uğradığı ve birbirleriyle iç içe girdiği görülmektedir. Sonuçta Hz. Muhammed'in (s.a.v) peygamberliğinden sonra doğrudan ya da dolaylı olarak onunla bağlantılı olduğu kabul edilen mucize rivâyetleri ya da vahiyle bağlantılı olduğu düşünülen olağanüstü olaylar ile ilgili rivâyetler oldukça çoktur ve bunlar telif edilmiş ilk eserlerde değişik başlıklar altında ele alınmıştır. Hikâye edilmiş bir tarzla anlatılan bu rivâyetler bilgi sahibi olmayan ve doğruluğu konusunda da araştırma ihtiyacı hissetmeyen büyük bir insan topluluğu tarafından kabul görmüştür. Günümüze kadar aktarılan bu rivâyetlerin çok olması rivâyet zenginliği olarak kabul edilebilir iken sıhhatli olup olmadık-

⁵⁰ Buhâri, *el-Câmiu's-Sahîh*, "Menâkıb", 27.

⁵¹ İsrâfil Balcı, *Hiz. Peygamber ve Mucize* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2003), 257-259.

⁵² Mukâtil b. Süleyman, Ebu'l Hasen Mukâtil b. Süleymân b. Beşir el-Ezdî el-Belhî (ö. 150/767), *et-Tefsîr*, nşr. Abdullah Mahmûd Şehhâte (Beyrut, 1423), 4/ 177.

⁵³ Demircan, "İslam Tarihinin İlk Üç Asrında Mucize Algısı Üzerine Bazı Değerlendirmeler", 205.

larının İslam tarihçileri tarafından araştırılması, yanlış bilenen ve yanlış aktarılan bilgilerin insanların zihninden çıkarılması, bir an evvel doğru bilgiye ulaşılması ve bu bilgilerin insanlığa aktarılması elzemdir. Bununla birlikte rivâyetler yoluyla bize aktarılan bu bilgiler Hadis, Tefsir, İslâm Tarihi kitaplarında farklı şekillerde anlatılmış olsa da Kuran'ın ruhuna uygun olması ve Hz. Muhammed'in (s.a.v) peygamberlik sıfatlarına gölge düşürmediği müddetçe kabul edilebilir bir şekilde değerlendirilebilir.

Tarihi süreçlerini kaynaklarla anlatmaya çalıştığımız bu mucize rivâyetlerinin daha sonradan kaleme alınması, sayısının giderek artması, bu kaynakların yazıldığı dönemde olduğu gibi günümüzde de bu rivâyetleri nakleden râvîlere ve rivâyetlere bakış açısını zorunlu kılmaktadır. Buradaki en önemli problem; râvi ve rivâyetlere yönelik güven sorunudur. Söz konusu olan model insan Hz. Peygamber olunca ona izafe edilen bu rivâyetlerin ele alınarak incelenmesi bir sorumluluk ve zorunluluk olmaktadır.

Rivâyetlere yaklaşımda değişik görüşler öne sürülmüştür. Yaklaşımcılardan bazıları mucize rivâyetlerinin tamamen Kur'an'da zikredilen âyetler ve ifadelerle çeliştiğini zikrederek tamamen onları reddetme yoluna giderken, bazıları Kuran'ı ve güvenilir hadis kaynaklarını da referans alarak bir eleme yöntemini kabul etmektedir. Bazıları ise kaynakların tetkik usulünün yeterli olduğunu zaten öncekilerin gerekli elemeyi yerine getirdiği için mevcut rivâyetlerin güvenilir olduğunu söyleyerek toptan bir kabulü benimsemektedir. Bu hususta özellikle modern yaklaşımların Rasyonalist bir yaklaşımla aklî metodu öne almaları, mucize ve mucize rivâyetlerine yeni bir yöntemle yaklaşmaları sonucunda ortaya çıkan tartışmalarda neredeyse tamamen hissî mucizelerin olmadığını, bunun yerine Kur'an'da aklî mucizelere yer olduğunu ifade eden iddialar öne sürülmüştür. Onlara göre ister Kur'an âyetlerinde, ister diğer kaynaklarda yer etmiş olsun mucize olduğu ileri sürülen olay ve olgularda, delâletin kesinliğini bozan birçok zaftan bahsedilmektedir.

Mucize konusunda Batı kaynaklı yaklaşımın önemli temsilcilerinden biri olan filozof David Hume, mucize haberlerin aktarılmasında genel olarak aşağıdaki zaafı ileri sürmüştür:⁵⁴ Ona göre öncelikle tarihte gerçekleştiği öne sürülen mucizeye şahitlik eden insan sayısı azdır. Az sayıdaki bu insanların yanılmadıklarını ispat edecek hiçbir bilgi ve bulgu bulunmamaktadır. İnsanların dürüstlüğü konusu görecelidir ve gerçekten dürüst oldukları hususu da bilinmemektedir. Ayrıca bu insanlar ileri sürdükleri iddiaların yalan olduğu ortaya çıktığında, bundan zarar görece kadar saygı ve şeref sahibi değildir. Yine bu insanların şahit olduklarını söyledikleri olaylar bilinen bir yerde ve herkese açık bir şekilde olmamıştır.⁵⁵

Bu konuda yorum yapan modern yazar Zeyveli de mucize rivâyetlerine yaklaşımda rivâyetlerin şu zaafı içerdiğini öne sürmektedir: Yazara göre, önemli zaafardan ilki eksik ve hatalı bilgidir. Bu zaaf iki yönlü düşünülmelidir. Birincisi, doğa ve doğa olayları hakkındaki bilgilerimizdeki eksiklik ve sahip olduğumuz yanlış bilgidir. Örneğin Ay ve Güneş tutulmalarına izafe edilen anlamlar bu türdendir.

⁵⁴ Tuncay İmamoğlu, *Tanrı'nın Doğası ve Mucizenin İmkânı* (İstanbul: İz Yayıncılık, 2007), 105.

⁵⁵ David Hume, *An Enquiry Concerning Human Understanding* (London: Oxford University Press, 1902), Chapter X.

Hız. Peygamber, oğlu İbrahim'in öldüğü gün meydana gelen Güneş tutulmasının hatalı yorumlanmasını "Güneş ve Ay, Allah'ın ayetlerinden birer ayettirler. Allah onlarla insanları korkutur ve onlar hiçbir kimsenin ölümü için tutulmazlar"⁵⁶ hadisi ile düzelterek bu olaya açıklık getirmiştir. İkincisi ise filolojik veya kültürel yetersizliktir. Bilimlere yönelik tedvin ve tasnif geleneğinin erken dönemde başlamaması, anlam kaymaları, bu türdendir. Tasnif edenlerin çoğunun Arap olmaması ve kültür farkı probleminin yaşanması, bazı durumlarda mecaz hakikat ayrımının doğru yapılamaması, mucize kavramına yüklenen anlamı değiştirmiştir. Ay'ın yarılması ifadesi, "mecaz mıdır yoksa Ay hakikaten yarıldı mı?" tartışmaları bu anlamda ileri sürülebilir. Önemli olan diğer bir diğer zaaf da Hız. Peygamber'i olduğundan farklı gösterme gayretleridir. Bu da İslâm ümmetini geçmiş ümmetleri taklit etme, Peygamberi aşırı yüceltme, diğer dinlerin peygamberleri ile kıyaslama, mucizeleri arttırma yarışı, insanların doğaüstü ve mübalağalı anlatımlara karşı olan eğilimi yani psikolojik zaafı şeklinde tezahür eder. Bu durum, son zamanlarda Kur'an'ın bir mucize olduğunu kanıtlamak için modern bilimin buluşlarını ve sonuçlarını Kur'an'ı Kerim'de arayan modern zaafı için de geçerlidir. Zikredilen bu zaafı nedeniyle Kur'an'ı Kerim'in hidayet hedefini saptırmaktan başka bir işe yaramayan girişimlerin ortaya çıkması gibi bir takım tehlikeli yaklaşımlar nedeniyle Hız. Peygamber ile bağlantılı olmadığı halde, dayanağı bulunmayan birçok rivâyet mucize noktasında ona izafe edilmiştir.⁵⁷ Bu gerekçelerle Zeyveli, müşriklerin anladığı şekilde herhangi bir hissî âyetle Hız. Muhammed'in (s.a.v) desteklenmediğini, Kur'an'ın buna şahitlik ettiğini ileri sürmektedir. Bu noktada Zeyveli, "Bizi mucizevi belirtilerle birlikte göndermekten alıkoyan tek sebep önceki toplumların onları hep yalanlamış olmalarıdır. Nitekim Semûd kavmine uyarıcı aydınlatıcı bir belirti olarak dişi deveyi verdik. Ama onlar bunu kale almadılar. Oysa biz bu kabil belirtileri yalnızca korkutup uyarmak amacıyla göndermişizdir" (el-İsrâ 17/59) ayetini delil getirerek son peygamber Hız. Muhammed'e (s.a.v) hiçbir hissî âyet verilmediğinin anlamı açıkça Kur'an'da belirtilmesine rağmen Hız. Peygamber için kitaplar dolusu mucize icat edildiğini ifade etmiştir. Bununla birlikte bu ayetten önceki peygamberlere mucize olarak algılanan harikulade olayların verildiğinin anlaşıldığını; fakat bunların olağanüstü olmadığını iddia etmiş, bunları o toplumun kendi kültür birikimleriyle açıklamasını yapamadıkları olaylar olarak nitelemiştir. Yani o dönemlerde gösterilen mucizeler hakkında, doğa yasalarına aykırı olmadıkları halde o günün şartlarında doğa hakkında bilinenlere aykırı idiler şeklinde yorum yapılmıştır.⁵⁸

Mucizelerin vukû meselesinde kaynaklarda zikredilen rivâyetlere farklı bir yaklaşım sergileyen modern araştırmacılardan Balcı da bu konuda şunları ifade etmektedir. Balcı, mucize konusunda Kur'an'ın yaklaşımını belirlemeye çalışırken hala klasik Kelâm görüşünden kurtulamadığımız için mucize kavramına farklı anlamlar yüklemeye devam edildiğini, bu durumun yöntem arayışı sorunundan kaynaklandığını ifade eder. Ona göre Kur'an'daki âyet kavramından hareket edilirse mucize kavramı karşımıza iki şekilde çıkmaktadır: Birincisi risâleti ispat anlamında-

⁵⁶ eş-Şeybânî Ebû 'Abdillah Muhammed b. el-Hasan b. Ferkad eş-Şeybânî, *el-Huccetu 'alâ ehli'l-Medine*, nşr. Mehdi Hasen el-Kadiri (Beyrut, 1403), 1/326.

⁵⁷ Zeyveli, "Kur'an ve Kur'an Dışı İslâmî Rivayetlerde Mucize", 119-126.

⁵⁸ Zeyveli, "Kur'an ve Kur'an Dışı İslami Rivayetlerde Mucize", 129.

ki mucize, ikincisi Allah'ın kudretini uygulamaya yönelik olarak Kur'an'da zikredilen olağanüstü hadiselerdir. Örneğin Kur'an, Hz. Peygamberin Cebrail'i görmesini büyük âyet olarak niteler. Kur'an geçmiş kavimlerin yok olmasına yönelik olaylardan bahsederken aynı şekilde Allah'ın kuvveti ve kudretine vurgu yapar. Geleneksel yorumlarda bu hadiselerin tümü mucize kavramı ile ifade edilmektedir. Bu anlamda mucize kavramı, klasik gelenek tarafından kullanılan mucize kavramı olarak nitelenmektedir. Balcı, aslında Allah'ın kudretinin göstergesi olarak zikredilen ve tabiat kanunları ile alakalı olan herhangi bir peygamber eliyle gerçekleşmeyen olayları mucize olarak görmemektedir. Yazara göre bir olağanüstü olay bizatihi bir peygamber eliyle gerçekleşmelidir. Doğal olarak bunda Allah'ın gücü ve kudretinin olması da gerekir. Bu nedenle o, vahiylerden başka Hz. Muhammed'in (s.a.v) herhangi bir mucizesinin olmadığı ilkesini kabul ederek, Peygamber'e isnat edilen hissî mucizeleri kabul etmemektedir. Bununla birlikte yazar, vahiylerden başka Hz. Muhammed'in (s.a.v) herhangi bir mucizesinin olmadığı ilkesini kabul ederken aynı zamanda rivâyetlerdeki birçok mucize iddiasını da kabul etmiş oluyoruz demek suretiyle bir anlamda içine düştüğümüz çelişkiye dikkat çeker. Mucize isnatlarının daha sonradan yabancı etkilerle Hz. Peygamber'e izafe edildiğini belirtir. "Mîrac", "Göğsün Yarılması", "Ay'ın Yarılması" gibi olayların geriye dönük olarak sonradan kurgulandığını, "İsrâ" olayının ise kişisel bir tecrübe olduğunu, dolayısıyla geleneksel anlayışın ifade ettiği mucize tanımı ve kriterlerine uymadığını ifade eder.⁵⁹

Bu noktada yazarın görüşlerine katılmadığımızı belirtmek isteriz. "Göğsün Yarılması" olayını fiziki bir mucize olarak değerlendirmek yerine Hz. Muhammed'in (s.a.v) Allah ile buluşmasına yani Mirac yolculuğuna çıkarılma hazırlığı olarak değerlendirebiliriz. Hz. Muhammed (s.a.v) Taif dönüşünde ruhi anlamda büyük bir sıkıntı yaşamıştı. Ümitsizlik içerisinde Taif'ten ayrılan Hz. Muhammed'e (s.a.v) yardım yine Rabbinden gelmişti. Yüce Allah manevi anlamda onun gönlünü rahatlatmak için göğsünde hissettiği ruhi bunalımdan onu çıkararak kendi katındaki buluşmaya yani Mirac'a hazırlamıştır. "İsrâ" olayına gelince Hz. Muhammed (s.a.v.) bunu ister kişisel bir tecrübe olarak yaşasın ister yaşamasın, Yüce Allah ile bir buluşma gerçekleştirmiş ve bu buluşma Kur'an'da bahsi geçen bir olaya konu olmuştur. Mesele bu olayın mucize olarak değerlendirilip değerlendirilmesi değil yaşanıp yaşanmadığıdır.

Mucize konusunu İslam tarihi ve kaynakları açısından değerlendiren modern araştırmacı Demircan, bu konuda orta yollu bir yaklaşım sergileyerek daha ziyade rivâyetlerle şekillenen mucize algısı üzerinde yoğunlaşmaktadır. Ona göre Kur'an âyetleri ile Hz. Muhammed'in (s.a.v) hayatı ile ilgili rivâyetler dikkatle incelendiğinde, meydan okumaya karşı ona verilmiş hissî mucizeden söz edilmediği açıkça işaret edilmekte veya insanların görebildikleri bir mucizeden de söz edilmemektedir. Kur'an'da bahsi geçen; Bedir Savaşıyla alakalı olarak meleklerin yardımı gibi konuların keyfiyeti ise bilinmemektedir. "İsrâ" olayı ise Kudüs'e yapılan bir yolculuk olarak görülebilir; lâkin bu olay insanların gözlemledikleri bir olgu değildir. Bu nedenle Hz. Muhammed'in (s.a.v) nübüvvetini destekleyici bir mucize olarak görülemez. "Ay'ın Yarılması" olayına gelince mucize olarak değerlendirilen

⁵⁹ İsrail Balcı, "Müzekereler", *Din Dilinde Mucize* (İstanbul: Kuran Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2015), 143-144.

olağanüstü bu olay ile ilgili rivâyetlerin bir kısmında bir meydan okumadan söz edilmekte, bazı rivâyetlerde söz konusu olağanüstü olayın Müslümanların gözü önünde gerçekleştirildiği ifade edilmektedir.

Kaynaklar açısından mucizeyi ele aldığımız zaman görülecektir ki Hz. Peygamber'e izafe edilen olağan üstü olayları haber veren rivâyetlerin en erken yazılı kaynaklarda az da olsa nakledilmiş olması, Müslüman mucize algısının kaynakların telif edildiği dönemde değil, daha erken dönemde meydana geldiğini ortaya koymaktadır. Sözlü nakil dönemi, bilginin gelişim ve değişim sürecini anlamak açısından önümüze net bir literatür birikimi koyamamaktadır. Bu nedenle erken dönem kaynaklarda yer eden olağanüstü olguların Kur'an ile çeliştiği hususunun sıkça tartışmaya konu olduğunu söylemek güçtür. Muhtemelen bu rivâyetler âlimlerin çoğu tarafından Kur'an'a aykırı görülmüştür. Kur'an'ın anlatım üslubu ve yaklaşımı bu algıyı beslemeye müsaittir. Mucizelerle ilgili algının birileri ya da bir merkez tarafından kurgulandığı düşüncesi isabetli değildir. Bunun yerine şahsi bir birikimden daha çok kolektif bir birikimden söz etmek daha tutarlıdır. Bu durum birbiriyle tenakuz içinde görünen rivâyetler için de söz konusudur. Gerçekte bina edilen algı, çelişkiler ve çatışmalar içermekte ise de aynı tarihin ve coğrafyanın ürünüdür. Bu algıda dış kültürlerin etkisi vardır ama sonuçta yabancı bu görüşler zamanla yerleşerek sentezlenmiş ve bu algının bina edilmesinde kullanılmıştır. Meseleyi doğru teşhis edebilmek için ona doğru bir yöntemle yaklaşmak gerekir. Hz. Peygamber dönemi ve sonrasını, günümüzün ideolojik ve mezhebi anlayışları çerçevesinde değerlendirmeye kalkıştığımızda sadece kendi görüşlerimize delil olan rivâyetleri sağlam kabul edip, diğerlerini reddedersek geçmişten günümüze devam eden tartışmalarda savunduğumuz görüşü öne çıkarmış oluruz. Oysa bu problem kuşatıcı bir yaklaşımla yapılacak çalışmalara ihtiyaç duymaktadır. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de Hz. Peygamberin gösterdiği mucizeler ya da hayatındaki olağanüstü durumlar hususunda nakledilen rivâyetlerin senetleri ve metinler üzerinde çeşitli eleştiriler yapılmaktadır. Bu eleştiriler önemli olmakla birlikte rivâyetlerin gelişim sürecini bir bütün olarak ortaya koyacak çalışmalara ihtiyaç vardır.⁶⁰

Son olarak mucizelerin Peygamber'e izafe edilmesine etki eden nedenleri de burada sıralamak gerekir. Bunların başında inananların peygamberlerini yüceltme duygusu gelir. Yine insanoğlunun olağanüstüye olan merak ve arzusu, bazı ayetlere amacı aşan anlamlar yüklenmesi, sebebi nüzul arayışları, sıradan olayların bazı kimselerce abartılı anlaşılması veya aktarılmış olması da bu nedenler arasındadır. Ayrıca eski din mensuplarından bazılarının Müslümanlığı kabul ettikten sonra eski dinlerinin Peygamberleri ve azizleri ile ilgili anlattıkları, İslam Peygamberine ait Kur'an mucizesinin toplum için yetersiz görülmesi, peygamberlerin kıyaslanması, kadim kültürlerle etkileşim ve benzeri gibi nedenleri de burada zikretmek gerekir.⁶¹ Tüm bu nedenler mucize rivâyetlerinin zaafı olarak değerlendirilmektedir. Aynı zamanda bu zaaf bir çok hissî mucizenin Peygamber'e izafe edilmesinde ve onunla ilgili mucize algısının şekillenmesinde etkili olmaktadır.

⁶⁰ Demircan, "İslam Tarihinin İlk Üç Asrında Mucize Algısı Üzerine Bazı Değerlendirmeler", 208-209.

⁶¹ Erul, *Siret Tedkikleri*, 43-51.

Sonuç

Tarih boyunca bazı düşünürlerde aklî ve hissî olarak ayrılan iki tür mucizenin birbirine karıştırıldığı görülmüştür. Bir mucizenin olağanüstü olabilmesi için bir karşı çıkışın hemen sonrasında meydana gelmesi gerekir. Eğer bir mucize duyulara hitap eden olağanüstü bir olay ise insanlar onu duyu organları ile algılamalıdır. Bu açıdan bakıldığında, Kuran'ın müşriklere karşı bir meydan okumada bulunduğu söylenebilir.

Kuran, Peygamberin aklî mucizesidir; ancak oluş biçimi duyu organları tarafından algılanmamış, muhatapların akıl ve idrakine hitap edilmiştir. Hz. Muhammed'in (s.av) "Göğsünün Açılması", "Ay'ın Yarılması" gibi olağanüstü olayların içyüzünde inanmayanlara karşı meydan okuma olmadığı için mucize olarak kabul edilmedikleri görülmektedir. "İsrâ" olayı ise duyularla algılanamaz bir haldir ve kelamcılar tarafından belirlenen mucize kriterlerine uymamaktadır. Mahiyeti Allah ile Peygamberi arasında bir sır olarak kalan bireysel bir tecrübe olarak algılanmaktadır.

Allah, gönderdikleri toplumun seviyesine uygun olarak önceki peygamberlere mucizeler vermiştir. Fakat Hz. Muhammed'e (s.a.v) önceki peygamberlere verildiği gibi hissî mucizeler verilmemiştir. Müşriklerin aksine inanmak isteyenler için Kur'an'ın kendisi yeterli görülmüştür. Böylece müşriklerin inanmama sebebi olarak öne sürdükleri mucize beklentilerine karşın Hz. Muhammed'e (s.a.v) mucize verilmeyerek onların Peygamber'i olduğundan farklı bir derece ve konuma taşıma istekleri ortadan kaldırılmıştır. Bununla birlikte Peygamber'e mucize verilmemesine yönelik açıklamalar, bu konuda araştırma yapan âlimlerin kendi görüşlerinden öteye gitmemiştir. Buna dair ortaya atılan görüşler, Allah'ın yeni bir dönemin başlangıcına dikkat çekmek istemesi ve bu şekilde davetin sürekliliği ve evrenselliği için akıl ve bilgi sürecini başlatmasına dairdir.

Kur'an ve Sünnette Hz. Peygambere mucize verilmediği iddiasına karşı, Hz. Muhammed'in (s.a.v) diğer peygamberlerden üstünlüğünü kanıtlamak, Müslümanların ona olan saygı, sevgi, övgü ve bağlılığını göstermek amacıyla ona hissî mucizeler atfedilmiştir. Bu mucizelere dair rivâyetler, Kelâm kitapları başta olmak üzere çeşitli kitaplarda yer almaktadır. Bazı sahâbenin veya sonraki âlimlerin gözlem ve anlayışlarını yansıttığı, ancak tamamen kesin bir bilgi ifade etmeyen rivâyetleri nakletmelerinin kabul edilebilir geçerli nedenleri olsa da bu durum ilerleyen süreçte Peygamber'i beşer üstü gösterme çabalarını beraberinde getirmiştir. Hz. Muhammed'in (s.a.v) hayatına dair anlatılan bazı mucize rivâyetleri, Kur'an'ın çizdiği kutsal kitap endeksli model portreden uzaklaşarak onun hayatını mucizelerle süsleyen yeni bir peygamber algısına neden olmuştur. Bu durum, İslam âlimleri tarafından oluşturulan mucize külliyatı içerisinde gerçek Hz. Peygamberi çıkarıp tanıtmayı zorlaştırmaktadır. Ancak Hz. Peygamberi doğru bir şekilde tanıtmak, bir sorumluluk haline gelmiştir. Çünkü bazı mucize rivâyetleri zayıf olup, birtakım zaafı ortaya koymaktadır.

Siyer, Megâzî, Tarih ve Tabakât kitapları gibi ilk dönem İslam kaynaklarında Peygamber'in hayatına dair yazılan bilgiler yer almaktadır. Ancak, Hadis kaynakları bu konuda biraz ihmal edilmiştir. Hadis âlimleri, mükemmel yöntem bilim ve tetkik usulleriyle gerekli çalışmaları yapmışlardır. Ancak, dinin temel dinamikleri

nin korunması ve sağlam bir inanç sisteminin yeniden tesis edilmesinde ek analizlere ihtiyaç duyulmaktadır.

Yanlış bir şekilde inşa edilmiş Peygamber tasavvuru, tarih kitapları yanında hadis kitaplarında da bulunmaktadır. Bu nedenle, temel kaynaklardan yararlanırken rivâyetlerin sıhhatini tespit etmek, sağlamasını yapmak, Kur'an'ın ortaya koyduğu Peygamber algısını yeniden canlandırmak önemlidir. Peygamber'e izafe edilen mucize rivâyetlerinin belirlenecek yeni kriterlerle tenkit süzgecinden geçirilmesi, temel dinamikleri sarsmadan yapılması gereken bir zorunluluk halini almıştır. Kur'an ve sahih hadisler, Peygamber'in bir insan olduğunu ve mitolojik bir varlık olmadığını, normal bir insan gibi hayatını sürdürdüğünü bize göstermektedir. Hz. Muhammed'in (s.a.v) risâleti öncesinde peygamber olacağına dair alamet olmadığı gibi kendisinin de böyle bir iddiası olmamıştır. Bu nedenle, Hz. Muhammed'in (s.a.v) vahiy öncesi döneminde peygamberliğine delil getirmeye yönelik çeşitli rivâyetlere ihtiyatla yaklaşmak gerekir. Bu noktada tamamen rasyonel bir mantığın hegemonyasında kalmadan ama hem batının hem de klasik geleneğin bize miras bıraktığı faydalı yönleri sentezlemek, yeni bir yaklaşım belirleyerek mucize rivâyetlerini ele almak önemlidir. Bu sayede asırlardır tarih geleneğimizde doğrulukları hiç tartışılmadan sahih bilgiler gibi ileri sürülen yanlışları doğru bilgilerden ayırmak mümkün olabilecektir.

Sonuç olarak, Hz. Muhammed'i diğer insanlardan ayrıcalıklı bir şahsiyet olarak sadece olağanüstü halleriyle takdim etmek yanlıştır. Aynı şekilde, mucize rivâyetlerini sadece kendi perspektifimizden değerlendirerek yorum yapmak da yanlıştır. Peygamberin üstünlüğünü onun sünnetinde aramak, uydurma rivâyetlere dayanarak anlatmaktan daha doğru bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım hem Kur'an'a hem de onun gönderiliş sürecine uygun bir yaklaşım olacaktır.

Kaynakça

- Abdülgânî, Abdulkasud. *Mevkîfu'l-Felâsife ve'l-Mütekellimin min Münkiri'n-Nübüvve*. Kahire: Daru'n-Nadha, 1993.
- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî (ö. 241/855). *el-Müsned*. ed. thk. Ahmed Muhammed Şâkir). Mısır: Daru'l-Maârif, 1949.
- Aydın, Hasan. "Gazzâlî Ve İbn Rüşd'e Göre Mucize". *Kelam Araştırmaları Dergisi* 6/2 (2008), 115-130.
- Balcı, İsrâfil. "Bedir Savaşıyla İlgili Mucizevi Rivayetlerin Kur'ân, Hadis Ve Tarih Verilerine Göre Kritiği". *İslâm Sanat, Tarih, Edebiyat ve Mûsikîsi Dergisi* 13 (2009), 85-124.
- Balcı, İsrâfil. *Hiz. Peygamber ve Mucize*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2003.
- Balcı, İsrâfil. "Müzekkereler". *Din Dilinde Mucize*. İstanbul: Kuran Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2015.
- Bebek, Adil. "Kelâm Literatürü Işığında Mucize ve Hz. Muhammed'e Nispet Edilen Hissî Mucizelerin Değerlendirilmesi". *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18 (2000), 121-148.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail (ö. 256/870). *el-Câmiu's-Sahîh*. Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 5. Basım, 1986.
- Bulut, H. İbrahim. "Mucize". *Diyanet İslam Ansiklopedisi*. 30/350-352. İstanbul: Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2005.
- Câhiz, Ebû Osman Amr b. Bahr el-Câhiz el-Kinânî (ö. 255/869). *Hüccetü'n-nübüvve*. thk. Abdüsselâm Hârûn. Mısır: Dâru'l-İlmiyye, 1399.

- Demircan, Adnan. "İslam Tarihinin İlk Üç Asrında Mucize Algısı Üzerine Bazı Değerlendirmeler". *Din Dilinde Mucize*. İstanbul: Kuran Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2015.
- Durant, Wiil. *Felsefenin Öyküsü*. çev. Ender Gürol. İstanbul: İz Yayıncılık, 2014.
- Ebu'l Hasen Mukâtil b. Süleymân b. Beşir el-Ezdî el-Belhî Mukâtil b. Süleymân (ö. 150/767). *et-Tefsîr*. ed. Abdullah Mahmûd Şehhâte. Beyrut, 1423.
- Ebü'l-Fazl Muhammed b. Mükerrrem b. Ali el-Ensârî, İbn Manzûr. *Lisânü'l-Arab*. XV Cilt. Beyrut: Dâru's-Sadr, 1414.
- el-Bağdâdî, Ebû Mansûr Abdulkâhir b. Tâhir et-Temîmî. *el-Fark beyne'l-Firak ve Beyânü'l-Firkati'n-Nâciye*. Beyrut: Darü'l-Ma'rife, 1977.
- el-Gazzâlî, Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed (ö. 505/1111). *Tehâfüt el-Felâsife*. nşr. Maurice Bouyges. Beyrut: Darü'l-Fikr, 1927.
- Ensârî, Ebu Yahyâ Zekeriyâ b. Muhammed el-. *Gayetu'l-Vusûl fî Şerhi'l Lubbi'l-Usûl*. Mısır: Daru'n-Nadha, ts.
- Erul, Bünyamin. *Siret Tedkikleri*. Ankara: Otto Yayınları, 2013.
- Hamis, Muhammed b. Abdurrahmân. *Usûlu'd-Din İnde'l-İmam Ebû Hanife*. Riyad, 1996.
- Harman, Ömer Faruk. "Antik İnanç ve Kültürlerde Mucize". *Din Dilinde Mucize*. İstanbul: Kuran Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2015.
- Hume, David. *An Enquiry Concerning Human Understanding*. London: Oxford University Press, 1902.
- İbn Ebî'l-İz, Ebû'l-Hasen Sadrüddîn Alî b. Alâiddîn Alî b. Muhammed ed-Dimaşkî (ö. 792/1390). *Şerhu Akâ'idit-Tahâviyye*. nşr. Muhammed Beşir Uyûn. Beyrut, 1405.
- İbn Fûrek, Ebû Bekr Muhammed b. el-Hasen b. Fûrek el-İsfahânî en-Nîsâbü'rî (ö. 406/1015). *Mücerredü Makalati's-Şeyh Ebi'l-Hasan el-Eş'arî*. nşr. Daniel Gımarret. Beyrut, 1987.
- İbn Hişâm, Cemaleddin Ebu Muhammed Abdullah b. Yusuf el-Ensârî. *es-Siretün-Nebeviyye*. Beyrut, 1936.
- İbn İshâk, Ebû Abdullah Muhammed b. İshâk b. Yesâr (ö. 151/768). *Kitaâbu's-Siyer ve'l-Meğâzi: Siretu İbn İshâk*. thk. Süheyl Zekkâr. Beyrut: Darü'l-Fikr, 1398.
- İbn Rüşd, Ebû'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Muhammed el-Kurtubî (ö. 595/1198). *el-Keşf an Minhâci'l-Edille*. çev. Süleyman Uludağ. İstanbul: Dergah Yayınları, 1985.
- İbn Rüşd, Ebû'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Muhammed el-Kurtubî (ö. 595/1198). *Tutarsızlığın Tutarsızlığı (Tehâfüt et-Tehâfüt)*. çev. K. Işık - M. Dağ. II Cilt. İstanbul: Kırkambar Yayınları, 1998.
- İbn Sînâ, Ebû Alî el-Hüseyn b. Abdillâh b. Alî b. Sînâ (ö. 428/1037). *el-İşârât ve et-Tenbihât*. çev. A. Durusoy vd. İstanbul: Litera Yayıncılık, 2005.
- İmamoğlu, Tuncay. *Tanrı'nın Doğası ve Mucizenin İmkânı*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2007.
- Kâdî Abdülcebâr (ö. 415/1025). *el-Muğni fî ebvâbi't-tevhîd ve'l-'adl*. çev. Tâhâ Hüseyin. thk. İbrahim Medkur. XVI Cilt. Kahire: Dârü'l-kütübi'l-Mısriyye, 1380.
- Kâdî Abdülcebâr (ö. 415/1025). *Şerhu'l-Usûli'l-Hamse*. nşr. Abdülkerim Osman. Kahire: Dârü'l-kütübi'l-Mısriyye, 1408.
- Mâtürîdî, Ebû Mansur Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd el-Mâtürîdî es-Semerkindî (ö. 333/944). *Kitâbü't-Tevhîd*. ed. Fethullah Huleyf. Beyrut, 1970.
- Mâtürîdî, Ebu'l Hasan 'Alî b. Muhammed. *Te'vîlâtu Ehli's-Sunne*. thk. Mecdî Bâsellûm. X Cilt. Beyrut, 1426.
- Numanî, Mevlâna Şibli. *İslam Tarihi: Asr-ı Saadet*. çev. Ömer Rıza Doğrul-Süleyman en-Nedvî. II Cilt. İstanbul: Kapı Yayıncılık, I, 2019.
- Öz, Şaban. *İlk Siyer Kaynakları ve Müellifleri*. İstanbul: İSAR Vakfı Yayınları, 2018.
- Purtill, Richad L. "Mucizeler: Gerçekleşmişlerse Ne İfade Ederler?". çev. Mustafa Akçay - H. İbrahim Bulut. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10 (2004), 51-67.

Şeybânî, Ebû 'Abdillâh Muhammed b. el-Hasan b. Ferkad. *el-Huccetu 'alâ ehli'l-Medine*. nşr. Mehdi Hasen el-Kadiri. IV Cilt. Beyrut, 1403.

Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre (Yezid) (ö. 279/892) et-. *Sünnetü't-Tirmizî*. thk. Ahmed Muhammed Şâkir vd. I-V Cilt. Mısır: Şerîketü Mektebeti ve Matbaati Mustafa el-Bâbî el-Halebî, 2. Baskı, 1395.

Yavuz, Salih Sabri. *İslam Düşüncesinde Nübüvvet*. İstanbul: İnsan Yayınları, 2000.

Zeyveli, Hikmet. "Kur'an ve Kur'an Dışı İslamî Rivayetlerde Mucize". *Din Dilinde Mucize*. İstanbul: Kuran Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2015.

Summary

Throughout history, it has been seen that two types of miracles, which are separated as mental and emotional, have been confused with each other in some thinkers. For a miracle to be extraordinary, it must occur immediately after a protest. If a miracle is an extraordinary event that appeals to the senses, people should perceive it with their sense organs. From this point of view, it can be said that the Qur'an poses a challenge to the polytheists.

The Qur'an is the mental miracle of the Prophet; however, its form of being was not perceived by the sense organs, and the mind and comprehension of the interlocutors were addressed. It is seen that extraordinary events such as "The Opening of Muhammad's Chest" and "The Splitting of the Moon" are not considered miracles because they don't pose a challenge to unbelievers. The "Isra" event, on the other hand, is imperceptible to the senses and doesn't comply with the miracle criteria set by the theologians. It is perceived as an individual experience, the nature of which remains a secret between Allah and His Prophet.

Allah gave miracles to the previous Prophets in accordance with the level of the society to which they were sent. But Sentimental miracles were not given to Muhammad as they were given to previous prophets. The Qur'an itself is considered sufficient for those who want to believe contrary to the polytheists. Thus, despite the miracle expectations that the polytheists put forward as the reason for their disbelief, By not giving miracles to Muhammad, their desire to move the Prophet to a different degree and position than he was, was eliminated. However, the explanations for not giving miracles to the Prophet did not go beyond the opinions of the scholars who researched on this subject. The views put forward regarding this are that Allah wants to draw attention to the beginning of a new era and thus initiates the process of reason and knowledge for the continuity and universality of the da'wah.

In the Qur'an and Sunnah Against the claim that miracles were not given to the Prophet, Hz. In order to prove Muhammad's superiority over other prophets and to show the respect, love, praise and devotion of Muslims to him, emotional miracles were attributed to the Prophet. The narrations about these miracles take place in various books, especially the Kalam books. Although there were acceptable valid reasons for some Companions or later scholars to transmit narrations that reflect their observations and understandings, but which do not express completely certain information, this situation has brought with it efforts to portray the Prophet as superhuman. Some miracle narrations about the life of Muhammad moved away from the holy book-indexed model portrait drawn by the Qur'an and caused a new perception of a Prophet who adorned his life with mi-

raçles. This is the true Prophet Muhammad among the miraculous corpus created by Islamic scholars. It makes it difficult to remove and introduce the Prophet. However, It has become a responsibility to introduce the Prophet correctly. Because some miracle narrations are weak and reveal some weaknesses.

There is information about the life of the Prophet in the early Islamic sources such as the books of Siyer, Megâzî, History and Tabakat. However, hadith sources have been neglected in this regard. Hadith scholars have done the necessary studies with excellent methodology and examination methods. However, additional analyzes are needed to preserve the fundamental dynamics of religion and to re-establish a sound belief system.

The wrongly constructed conception of the Prophet is found in hadith books as well as history books. For this reason, it is important to determine the authenticity of the narrations, to verify them, and to revive the perception of the Prophet revealed by the Qur'an while benefiting from the basic sources. It has become a necessity to pass the criticism of miracle narrations attributed to the Prophet with new criteria to be determined, without disturbing the basic dynamics. The Qur'an and authentic hadiths show us that the Prophet was a human being and not a mythological being, but led his life like a normal person. There was no sign that he would be a prophet before the prophethood of Muhammad, nor did he make such a claim. Therefore, It is necessary to approach with caution the various narrations that provide evidence for Muhammad's prophethood in the pre-revelation period. At this point, it is important to synthesize the beneficial aspects that both the western and classical tradition inherited from us, without remaining under the hegemony of a completely rational logic, and to deal with miracle narratives by determining a new approach. In this way, it will be possible to distinguish false information, which has been claimed as authentic information, from true information, without ever discussing their accuracy in our historical tradition.

As a result, It is wrong to present Muhammad as a privileged person from other people only in his extraordinary states. In the same way, it is wrong to interpret the miracle narrations by evaluating them only from our own perspective. Seeking the superiority of the Prophet in his sunnah